BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU"
Inventar nr. ____

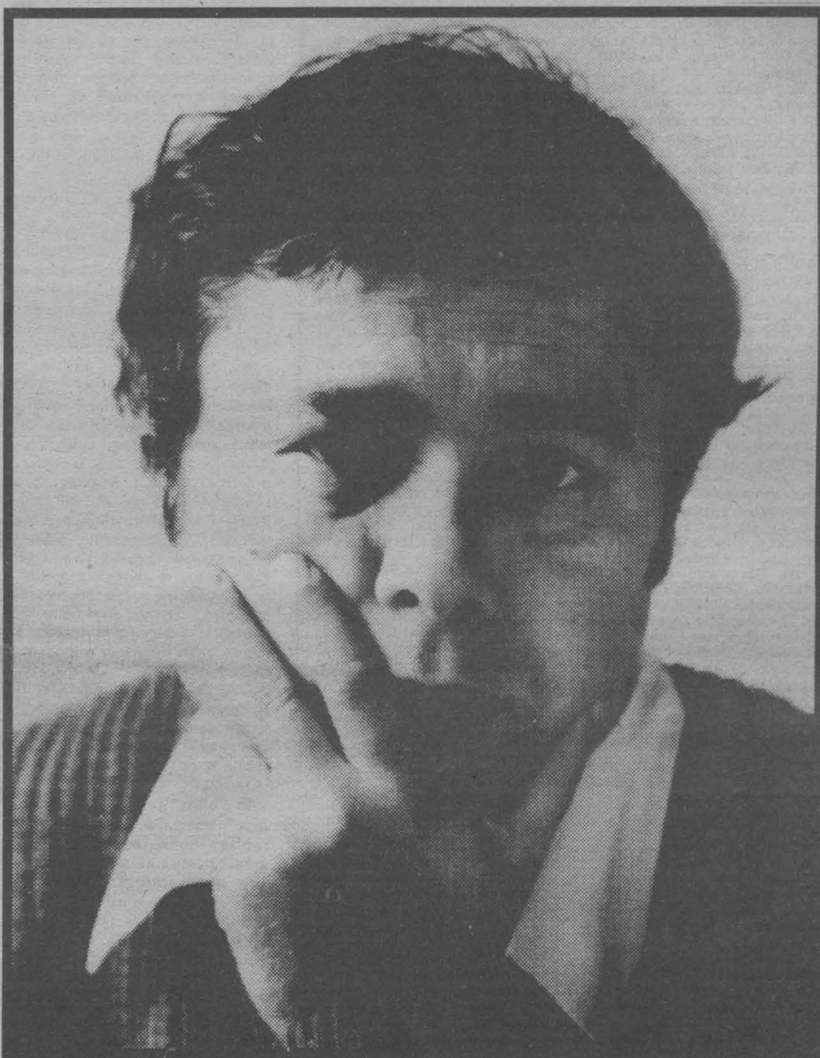
Literatorul

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Anul II
Nr. 41 (58)
25 sept. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

ION BĂIEŞU - ACT FINAL



Jurnal

Apropo , să mă duc mâine pe la editură să-mi iau manuscrisul. Deşi, o să-mi fie groază să văd ce şi cât mi-au tăiat. Şi *cum* au tăiat. Ca de la altul. Măcar să-mi fi dat să fac legăturile dintre fraze. Când i-am reproşat asta lui Bălăiţă a început să strige: „Zi mersi că ţi-a apărut şi aşa! Am albit din cauza ta!" Ştiu că i-s-a reproşat că n-a lucrat cu autorul pe text. „Cartea-i reacţionară"... Aiurea! Dimpotrivă, e atât de pozitivă. Să mi se arate o carte cu toţi eroii principali curaţi ca lacrima; Mitică, Nela, Nedelcu, Dunăverde (ţiganul), toţi sunt pozitivi, romantici, puri.

11 septembrie-'85

Am fost la ed. „Cartea Românească", de unde mi-am smuls manuscrisul „Balanţei". Mi s-a zis că e un bun al Arhivelor Statului, a trebuit să dau o declaraţie că am nevoie de el pentru ediţia a doua. Cred că l-am luat degeaba, paginile la care s-a umblat au dispărut... (...) Fănuş mi-a spus că Dan Deşliu vrea să plece definitiv din ţară, în Canada, după nevastă-sa pe care o cheamă Arta! (Arta Deşliu!) Cine ar fi crezut, acum treizeci de ani, că cel mai înfocat poet comunist va deveni un inamic înveterat al partidului care l-a creat, şi disident etc.? Actor de meserie, născut din familie de oameni de teatru, Dănel nu s-a dezminţit niciodată.

14 septembrie

Ce-ar putea fi „Regina Lear"? O melodramă sau o dramă dură, crâncenă şi rea. O mamă rămasă singură (părăsită de bărbat pentru una mai tânără) încearcă să se aciuiască la una dintre cele trei fete. Până la urmă rămâne într-un parc...

N-am bani. Toate drepturile de autor de la teatre au fost blocate în bancă. De ce? Economii. Am auzit că Everac a făcut scandal. Şi? Nimic. Mă aşteaptă o iarnă crâncenă.

15 septembrie 1985

Încerc să pornesc „Regina Lear". Greu.

16 septembrie '85

Ce observ? Că de când nu mai beau alcool şi cafea, scriu mai puţin. Înainte scriam şi pentru că aveam remuşcări. Acum nu mai am...

Ce-o fi cu Noica?! N-a dat nici un semn de viaţă. E plecat de peste şase luni în Occident. Mi-e dor de el. Azi trebuie să mă duc pe la familia P. Trebuie urmăriţi în continuare, poate fac un capitol nou pentru „Balanţa", ediţia a doua. Apropo de N.P. (care acum e în Los Angeles de şase luni), mi-aduc aminte de vizita din iulie '84, la Sibiu, când am fost la Păltiniş, la Noica (trebuie scris totul, altfel se uită). Nu eram singuri, ci cu un fotbalist de la Sportul studenţesc, cu un negustor neamţ (român), cu o fată (dăduse la teatru, apoi se făcuse pictoriţă decoratoare). Noica i-a descusut pe fiecare, apoi le-a dat sfaturi. Lumea vine la el ca la un înţelept, ca la un patriarh. Odată, îmi povesteşte el (bătrânul are haz, dar şi-l ascunde), l-a vizitat un chelner, care l-a întrebat cum ar putea deveni celebru. „Scrie o carte de bucate în versuri sau în esperanto". L-am invitat cu noi la masă, a ezitat, pe urmă a refuzat, mi-a zis că o ieşire de un ceas-două îl tulbură, îl scoate din mână. Am invitat-o pe secretara dactilografă, căreia îi dicta, o fată foarte cultivată, interesantă. Mi-a povestit că batrânul e grozav de îndrăgostit de ea. I-a scris, apoi, de altfel, sute de versuri. Am să încerc să pun mâna pe ele. Ce mi-a mai zis Noica atunci? Despre cele cinci deliruri: etilic (bea şi el vodcă, dar puţin), erotic, cultural, politic şi creator. Îi urăşte pe ruşi şi pe americani din cauza spiritului lor imperialist; sunt năvălitori, instigatori. Despre anglo-americani: „nu vor înţelege niciodată filozofia, sunt nişte tembeli care au zăpăcit lumea, nu au decât cifre în cap, incapabili de transcendent şi metafizic. Lumea îi crede un popor naiv. Nu e naivitate, e prostie. Mi-a zis că mă invidiază că sunt dramaturg: „Asta a fost visul meu de tinereţe, dar să nu mă spui la nimeni". Mi-a scris asta şi în dedicaţia de pe „Trei întoarceri".

21 septembrie '85

Am întrerupt *Jurnalul* de cinci zile. De ce? N-am avut ce spune sau mi-a fost lene? Şi una, şi alta. Cert e că nu sunt în formă. Nu mă pot apuca de „Regina Lear". N-am bani şi, din cauza asta, mă simt umilit şi nervos. Am refăcut comedia într-un act „Maestru", dar tot nu-mi place. Una am vrut să spun şi alta a ieşit. „Balanţa" continuă să crească în faimă. În fiecare zi primesc telefoane prin care sunt rugat pentru un exemplar. Am auzit că în Israel se vinde cu treizeci de dolari. De ce nu mi-am păstrat măcar 100 de exemplare?

24 septembrie '85

O femeie năpăstuită cu prilejul scandalului cu psihologii transcendentali (daţi afară şi trimişi muncitori necalificaţi la descărcat cartofi - doctori în ştiinţe! -) mi-a spus că ea a fost trimisă într-o instituţie, la registratură. Îmi povesteşte ceva din viaţa unei creşe. Aceasta e logopedă la un lagăr de copii orfani, părăsiţi. Aici, cei mai sănătoşi sunt rezervaţi pentru a fi înfiaţi de către străini, mai ales de francezi şi elveţieni. Străinii dau mită serioasă pentru copiii aleşi de ei ca să fie bine îngrijiţi şi hrăniţi până sunt făcute formalităţile (un an). În iarna friguroasă '84-'85, „rezervaţii" erau ţinuţi în camere cu radiatoare, ceilalţi au murit de frig.

31 martie 1990

Orgie naţională de nevinovăţie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ATITUDINI

Puţină gramatică

În zilele acestea chiar şi o simplă plimbare autumnală riscă să devină ţintă electorală. Dacă privirea îşi poate procura ceva momente de apolitism ocolind chipurile prezidenţiabililor şi parlamentabililor aninate prin te miri ce unghere citadine, mâneca riscă să nu rămână în cusături la scuturarea vânjoşilor şi zeloşilor distribuitori de fiţuici, fluturaşi, afişe, portrete mai bine sau mai rău imprimate. Cele „mai bine" şi cele mai multe - de fapt, inepuizabile - sunt, oricine poate constata, ale Convenţiei Democratice, tipărite pe sub poalele Statuii Libertăţii care veghează, atentă, la libertatea noastră de a vota pe cine „trebuie". Nu sfătuiesc pe nimeni să refuze bogatul material electoral oferit de trepăduşii stradali ai Cheii. Câştigul e dublu. Primul, şi cel mai important, e că mâneca, mâna şi celelalte componente vestimentare şi anatomice rămân în alcătuirea lor firească, fiind cruţate de permutări sau deformări datorate mânuitorilor de Chei. Cel de al doilea constă în câteva satisfacţii gramaticale furnizate de lectura avântatelor chemări, lămuriri, şarade propagandistice. De pildă, un minuscul fluturaş - mic, dar ... - atrage rebusistic atenţia asupra unei probleme ideologico-gramaticale care, o dată dezlegată corect, ar duce la evitarea unei erori electorale capitale. O simplă şi ingenioasă alcătuire *disjunctivă* reduce drastic posibilităţile de opţiune ale alegătorului la numai doi termeni: „Alegeţi! Ori (urmează semnul *Cheia*) ori (urmează *secera şi ciocanul*)". Să nu te treacă toate sudorile?! Doamne, Dumnezeule! Îţi spui cutremurat a luminare şi renunţi să mai votezi Partidul Liberal Monarhist (să zicem) care uite cu câtă viclenie ascundea secera şi ciocanul în spatele coroanei regale. Mare lucru gramatica, iar experţii Convenţiei se pricep de minune să o folosească pentru ca poporul neştiutor să nu cadă în greşeală. Şi chiar dacă o să cadă, lasă că îl salvăm noi tot cu o construcţie gramaticală, de data asta concesivă, care se poate citi alături de imaginea familiei ex-regale ce zâmbeşte (să nu ziceţi că n-are voie; are, prin „graţie divină") dintr-un poster velin şi colorat. Iat-o: „Chiar dacă voinţa poporului român se va pronunţa pentru Republică, ţara va fi salvată tot graţie monarhiei constituţionale". Concesivă, Convenţia! Plină de generozitate şi bunăvoinţă. Adică poporul român să nu-şi facă griji şi să-şi exprime voinţa cum crede el că-i mai bine. Fie şi pentru Republică, dacă atâta îl duce mintea! Treaba lui! Treaba noastră, a democraţilor convenţionali, e să-l înşfăcăm cu braţul vânjos al monarhiei şi să-i arătăm drumul cel bun. Să nu-şi facă el, poporul, iluzii cu voinţa lui de Republică. Sau *chiar dacă*... Tot n-o să scape de salvarea monarhică. Interesante contribuţii la semantică aduce, pe micul ecran, şi cunoscutul prezidenţiabil convenţional care, slab de *constituţie* în 1992, promite să fie tare la cea din 1923 şi îmbogăţeşte impetuos sensurile verbului *a săpa*. „Am intrat în partidul comunist pentru a-l săpa din interior" declară eroic domnia sa. Şi l-a săpat sârguincios. Nu de sus în jos, geologiceşte, ci politiceşte, de jos în sus, ajungând cu săpatul până la funcţia de secretar cu propaganda. Dacă mai era lăsat să sape ajungea şi la funcţia de secretar general şi atunci, cu domnia sa în frunte, nici că ar mai fi fost nevoie de o revoluţie, fiindcă, precis - a dovedit-o în câteva perle televizate - ar fi desfiinţat vechile structuri... gramaticale.

Nu e de glumit cu gramatica în procesul electoral. Mai ales că dl. Nicolae Manolescu (care cunoştea bine virtuţile de săpător ale prezidenţiabilului citat) ne-a spus-o clar într-un discurs televizat, că la 27 septembrie poporul român îşi dă examenul de bacalaureat în ale democraţiei, iar Comisia convenţională de examinare rămâne să stabilească dacă-l va promova cu note bune sau note rele. În ce mă priveşte, m-am resemnat. Nu voi primi notă de trecere de la această „comisie". Pentru simplul fapt că nu-mi place să învăţ după o programă arbitrar alcătuită.

Andrei GRIGOR

scaunul catodic

Conform tuturor statisticilor din lumea asta, orice posesor de televizor deschide aparatul cu pricina ca să vadă un meci, un film sau pentru ştiri. Aparatul nostru carpato-danubiano-pontic programează meciuri nule – din toate punctele de vedere –, filme proaste şi ştiri înghesuite (unde mai pui că şi atunci când vorbeşte despre Séguin insistă asupra lui Le Pen).

Anţărţ, toţi „cronicarii tv" deplângeau faptul că TVR nu ne desfată cu filme „la zi". Intrând sub paloarea economiei de piaţă, vom înţelege că filmele abia apărute şi de succes aşteaptă numărul anilor şi al spectatorilor până când sunt proiectate pe satelit de unde, apoi, le preluăm noi cu toptanul. (Nu cu „top ten-ul", emisiune, auzi, realizată de Teddy Dumitrescu!). Singurul film „la zi" programat de TVR din '89 încoace a fost, graţie filantropiei surorii noastre mai mari, „Cyrano". În rest, am văzut – e un fel de-a spune – doar producţii obosite din perioada războiului rece. Cu toate acestea, o „jută" cu Jean Marais, duminică seara, nu este deloc dezagreabilă. Cum la fel ni s-a părut şi preluarea înregistrării cursei de steeple-chase de la Liverpool adnotată corect, în sfârşit, de Cristian Ţopescu. Şi aici s-au făcut ceva paşi datorită grupului „Mediapro" dar profesioniştii turfului întârzie să apară (mai ales la inexistentul galop de sănătate).

Nu ne putem pronunţa încă asupra emisiunii de divertisment „De la egal la egal". Oricum, până în prezent putem spune că nu seamănă deloc cu trista emisiune de varietăţi „Teleshopping". Modelul este, evident, tot „preluat" – se vede încă de la amplasarea „actorilor" în cadru – dar deocamdată nu deranjează. Să mai vedem! Până atunci să ne mulţumim cu fosta trupă de la Moulin Rouge.

O emisiune ce poate deveni extrem de interesantă pare a fi cea intitulată „Convorbiri de duminică", bineînţeles cu condiţia ca aceasta să nu se rezume doar la salamalecuri, ci să alterneze interviul cu prezentarea într-un cadru mai mult sau mai puţin obişnuit a omului respectiv. Şi îndeosebi să elimine complexul arhicunoscut al „intelectualului român" (azi îi putem număra pe degete pe cei adevăraţi) de a sta la poză cu spatele la bibliotecă şi mestecând vreo pipă.

Să mai urmărim serialul despre comedia transcendentală, că poate aflăm şi noi despre ce este vorba în propoziţie şi tăietura „Excalibur"-ului agentului Cooper.

Nicolae ILIESCU

Din nou **P.S.** Mai mulţi colegi şi prieteni cinefili mi-au atras atenţia, româneşte, că trofeul cucerit de Dan Piţa nu este un lucru aşa de mare. Persist şi semnez: este ca şi cum ai obţine locul doi, la individual compus, într-un mare turneu. Ceilalţi mari regizori de-ai noştri laureaţi au obţinut locul întâi, pe aparate (Paul Călinescu, Liviu Ciulei, Ion Popescu Gopo). Să dea Dumnezeu ca lista să nu se încheie aici!

TUR DE ORIZONT

EUROPA E GREA!

■ Revista „Cuvântul" (adjudecată, mai nou, de Fundaţia Expres şi editată de informatorul literar Radu Gicu Ţeposu – haşa-i în buletin! – şi utecistul autor de cuvântări UASCR, maniaco-depresivul, cu acte, Ioan Buduca) publică nişte anchete în numerele 34 şi 35 cu titlurile „Cineva confundă desemnarea candidaţilor pentru premiul Nobel cu alegerile prezidenţiale" şi „Oportuniştii de ieri, marginalizaţii de azi".

Prima pleacă de la faptul că România propune trei scriitori la premiul Nobel pentru literatură (Marin Sorescu, Ştefan Augustin Doinaş şi Eugène Ionesco) şi cere părerea câtorva scriitori. Printre ei apare şi Gheorghe Grigurcu care nu se poate abţine şi se dă pe furiş (e o aluzie la singura îndeletnicire onorabilă a domniei sale, cea de crescător de câini). Aproape toţi optează pentru Eugène Ionesco, dar nimeni nu observă că Academia Franceză (al cărei membru este din ianuarie 1970, ocupând fotoliul al şaselea, al lui Jean Paulhan) ar cam fi în măsură să o facă, dumnealui fiind scriitor francez. Dar poate că ea se gândeşte că teatrul absurdului a fost recompensat deja prin decernarea premiului Nobel lui Samuel Beckett – alt scriitor lipit culturii franceze –, încă din 1966. Sare din nou în ochi complexul culturii române! De aici se extinde şi în sfera politicului (vezi propensiunea pentru Mihai I, invitatul lui Jean-Pierre Foucault la emisiunea de varietăţi „Sacrée soirée"). Acelaşi complex ne face să vedem în Lucian Pintilie un regizor de film ce înregistrează numai „succese de proporţii". Trebuie ştiut faptul că marele realizator (indiscutabil!) e cunoscut în Franţa ca regizor de teatru.

Cea de-a doua anchetă ar fi trebuit să se intituleze „Marginalizaţii de ieri, oportuniştii de astăzi" şi ar fi fost mai cu cale să răspundă la ea toţi „condeierii" de la „Cuvântul".

■ Publicaţia „Curierul românesc", editată de o instituţie onorabilă (Fundaţia Culturală Română), continuă să plutească în siajul mai vechii „Tribuna României", dar cu mult mai puţin aplomb. Articolele sunt seci, comentariile festiviste, iar grafica lasă şi ea de dorit. Deşi susţine că nu face politică, aidoma tuturor gazetelor independente, „Curierul românesc" îşi dă şi el în petic (vezi numărul din august). Ion Murgeanu, unul dintre poetaştrii de duzină prelinşi de la maslurile de mai an îşi permite să considere premiile Uniunii Scriitorilor pe 1991 drept cea mai bună alegere chiar dacă nu uită să remarce criteriul politic. Uniunea Scriitorilor a decernat în 1991 nişte premii mai caraghioase decât vigilentele premii de stat de acum câteva decenii, acordându-le unor nume ce au şi început să cadă în uitare. „S-auzim despre Traian Şelmaru numai de bine", l-am parafraza noi pe un crainic celebru al „Europei libere".

■ Aceeaşi revistă de trist răsunet, „Cuvântul", încearcă să-şi spună, pe sub masă, părerile „literare". În bine cunoscutul stil demascator (vezi şi „bomba" publicistică privitoare la „cazul Pătrăşcanu", cunoscut activiştilor noştri de la publicaţia mai sus menţionată încă de la Congresul al IX-lea PCR) dânşii preferă să judece viaţa autorilor fără nici un fel de referire la operă, fiind prea mici pentru un război atât de mare. Le-au căzut sub pana unui anumit Bădulescu (o fi vreun pseudonim?) Arghezi şi Păunescu. Sigur că, pe vreme de libertate (că doar de aceea „s-a dat" revoluţie), oricine poate spune orice. Cu un mic amendament: nu oricum! Să te legi de familiile scriitorilor, debitând calomnii sau tot felul de inepţii ce te pot aşeza direct sub incidenţa Codului Penal şi a Codului Bunelor Maniere este ca şi cum te-ai scobi în nas la un concert. Lipsa de stofă şi de obraz se simte de la intrarea în curte, nu trebuie să păşeşti spre fundul acesteia.

BUCURIE CU NĂDUF

Într-o notă redacţională nesemnată, ROMÂNIA LITERARĂ din această săptămână se bucură („este o mare bucurie") de Leul de argint acordat la Veneţia filmului *Hotel de lux* al regizorului Dan Piţa. Iată cum se bucură: „Aşadar, după ce, în ultimii doi ani, Dan Piţa şi-a dezamăgit o bună parte din *foştii* suporteri (prin modul *lamentabil* în care a condus cinematografia, ca preşedinte CNC, prin *alianţa* cu «omul care a compromis o Revoluţie», Sergiu Nicolaescu, prin felul cum *s-a cramponat de «putere»*), iată că, aşa cum spunea un mare scriitor, «dacă în caracterul lui nu mai credem, continuăm să credem în talentul lui!" (s.n.) În suita unei campanii negatoare şi partizane, desfăşurate din vară, după ce crezuse a putea anticipa căderea filmului lui Dan Piţa în faţa juriului de la Veneţia, făcându-se a şti, într-un număr precedent al revistei, că nu e destul de bun, înţelegem năduful cu care condeiul în cauză se căzneşte acum să formuleze o felicitare. Cu atâtea probe vizibile de lipsă de caracter într-un text de întâmpinare a succesului unui coleg, ceea ce nu înţelegem deloc este trimiterea tocmai la „caracterul" cunoscutului cineast, pe motivul invocatei sale „alianţe" şi „cramponări". Poate e un rând rătăcit din alt şpalt al ROMÂNIEI LITERARE. Nu ştim dacă „aliatul" Sergiu Nicolaescu „a compromis o Revoluţie", dar ştim că acest mod repetat de a rătăci cuvintele poate compromite o profesiune.

DIAC TOMNATIC ŞI ALUMN

Septembrie îndoliat

A încetat din viaţă prozatoarea Cella Serghi (n, 1907) ale cărei romane *(Pânza de păinjen, Cartea Mironei, Iubiri paralele)* au umplut de frumuseţe şi vis inimile a numeroase generaţii de cititori. Prieten ă apropiată a unor scriitori precum Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Curzio Malaparte, Cella Serghi ne-a lăsat în cartea autobiografică, *Pe firul pânzei de păianjen,* amintiri esenţiale despre viaţa literară interbelică.

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 41(58)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor (secretar general de redacţie), Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată

©JORDAN

Tiparul executat la TIPOREX Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARA

Eugen SIMION

MARGARETA STERIAN

Aflu cu o oarecare întârziere de dispariţia Margaretei Sterian, poetă, traducătoare din poezia engleză şi americană, una din marile doamne – cum îmi amintesc că i-a zis cineva – ale picturii române. A trăit mult şi a trăit, după câte îmi dau seama, numai pentru şi prin arta ei. Am cunoscut-o spre sfârşitul anilor '70, prin intermediul lui Ion Caraion şi, de atunci, am vizitat-o de multe ori în atelierul (care era totodată şi apartamentul ei modest) din piaţa C.A. Rosetti. Era totdeauna acolo, înconjurată de florile, carnavalurile, obiectele ei chagalliene, prinse, toate, într-o extraordinară explozie a culorilor. Îi plăcea să arate vizitatorului ultimele pânze şi să povestească miracolul care le-a provocat. Miracolul era o călătorie la Brăneşti, un apus de soare pe care îl putea vedea de pe balconul apartamentului său, amintirea unei vizite la Histria sau o floare ciudată, modestă, adusă de cineva. Punea oarecare fervoare în nararea acestor cauzalităţi exterioare. „Asta a fost după ce..., într-o zi mi s-a întâmplat un fapt nemaipomenit: lumina soarelui privea ruşinată de la colţul străzii; la o nuntă la Brăneşti, între mire şi mireasă stătea un cocoş formidabil..."

Îi plăcea să discute mai mult despre literatură şi despre viaţa literară, decât despre pictură. Avea mereu proiecte literare şi a scris, cred, până în ultima clipă. Poemele ei, discret spiritualizate, arată o bună relaţie cu o lume materială bine aşezată în rosturile ei. O poezie mai degrabă calmă, fără obişnuita sentimentalitate a liricii feminine. Şi, ceea ce este curios la un pictor, doctor în culori, o poezie care nu mizează pe imagine. Am scris despre ea, într-un capitol special, în *Scriitori români de azi*, IV (1984). Ulterior Margareta Sterian a publicat şi o carte de proză confesivă (*Viaţa prin hublou*, 1986) din care putem deduce un posibil portret interior şi cronica unui destin care străbate secolul XX însoţit de o unică armă: talentul său. Margareta Sterian face parte din generaţia lui Eliade şi Sebastian şi s-a afirmat, în pictură, o dată cu eseiştii şi prozatorii „existenţialişti" din anii '30. A participat la anchetele sociologice iniţiate de profesorul Gusti şi în atelierul ei am zărit o pânză din acea epocă (*Copiii din Densuş*) de o mare pregnanţă. O altă pânză, din aceeaşi epocă, semnată de prietena sa, Magdalena Rădulescu, arată o tânără femeie cu o faţă energică şi părul revărsat abundent pe umeri. Este portretul Margaretei Sterian. Culorile portretului s-au învechit puţin şi femeia tânără care ne priveşte din cadru pare venită dintr-o lume pe care o cunoaştem.

Proza este, până la un punct, jurnalul pictorului, dar ea are şi o anumită autonomie. *Viaţa prin hublou* cuprinde o nuvelă întinsă (aceea care dă titlul cărţii) şi 18 schiţe, fragmente de jurnal, însemnări ocazionale, scrise toate într-un stil discret confesiv, fără abuz de culoare şi fără digresiuni lirice. Culoarea şi poezia ies din aglomerarea şi strania vecinătate a lucrurilor. Margareta Sterian care a pictat de atâtea ori forfota târgurilor de ţară descrie acum într-o pagină agitaţia unei zile de bâlci, amestecul de flamuri de muselină în tonuri pastelate şi culori ţipător moderne: „Unde e cortul închiriat de bunica şi pavoazat cu rufăria brodată de ea? Şi unde cufărul în care ar fi fost să doarmă nepoata de nu ne-ar fi alungat cumplita ploaie? Acum, pe trei laturi se înşiră „romartele" prin faţa cărora defilează publicul, iar în mijlocul trilaterului e parcul de atracţiuni care se numeşte pe englezeşte: Orient-Variety... Urci cele trei trepte ale unei estrade, cumperi un bilet de cinsprezece lei, cobori celelalte trepte ale aceleiaşi estrade şi eşti în arena care geme de lume. Publicul, jumătate înghesuit pe bănci, jumătate în picioare, se interpelează, fluieră. Apare omul între două vârste cu frac ponosit şi cu joben, se foieşte, tuşeşte, lumina se stinge, se reaprinde. Domnul îşi laudă aptitudinile de ţintaş, doamna în toaletă de strasuri e chiar cadână imperială a lui Abdul Hamid. Cineva, indignat, răcneşte".

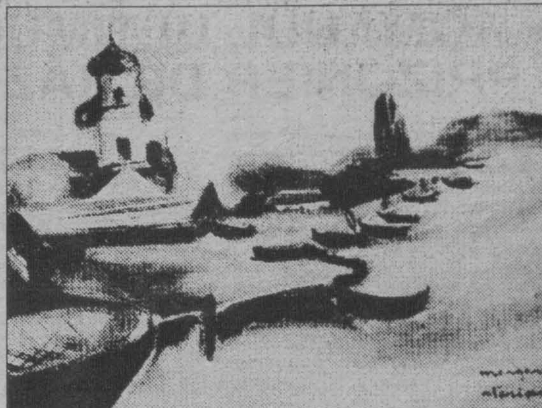
Merge într-un oraş de pe malul Dunării şi dă peste un copil care vinde miere de floare de coriandru. Citeşte în cartea unui autor distins cu premiul Nobel o reflecţie despre „florile interioare" şi pictoriţa din ea este iritată: „Cu buruieni arse, smulse de la margini de drum, am compus stranii, incitante buchete pe care le-am pictat, iar publicul le-a înţeles şi adoptat". Nu există, va să zică, lucruri frumoase şi lucruri urâte în natură, există numai o bună sau o rea poziţie estetică faţă de lucruri. Arta trage frumosul şi din detritusurile realului. Scenele de viaţă, percepute direct, se unesc cu altele, rămase în memorie. Margareta Sterian are un mod curios de a le înfăţişa şi pe unele şi pe altele: le introduce într-o vagă ficţiune şi le narează ca şi când le-ar fi trăit altcineva într-un timp nedeterminat. Timpul gramatical oscilează între perfectul compus, imperfectul şi prezentul indicativului. Nuanţele verbului se amestecă şi se confundă pentru că se amestecă şi se confundă în memorie mai multe straturi de imagini. Ce le uneşte este, repet, bucuria spiritului în faţa miracolului lumii mărunte. Autoarea se întoarce în locurile unde a copilărit şi revede merişorii cu fructe roşii şi frunza aspră ca frunza de laur. Un băiat este urcat în pom şi mănâncă cu lăcomie merişoarele din care, altădată, bunica făcea o delicioasă dulceaţă. Totul este ca şi altădată şi nimic, totuşi, nu mai poate fi cum a fost. E concluzia elegiacă a schiţei.

În acelaşi stil sunt notate şi celelalte fragmente. Autoarea n-a vizitat niciodată Veneţia, dar a fixat pe pânză de multe ori apele şi casele ei umede. Italo Calvino spune că a vorbi despre Veneţia este a ştirbi ceva din fervoarea ce i se cuvine. Margareta Sterian nu vorbeşte, dar pictează zidurile roşietice ale oraşului ce se cufundă şi visează încă să-i poată înfrunta, într-o zi, splendoarea (*Senza Italia*). Pictura e, cu alte cuvinte, nu numai o *cosa mentale*, e şi o formă de nostalgie a spiritului, o *gândire a imaginaţiei*. „Eu nu cunosc decât credinţa şi contemplaţia", scrie într-un loc prozatoarea. Mai cunoaşte, desigur, ceva: forţa de a accepta lumea din afară. La Histria stă, imobilizată, într-un automobil şi aşteaptă prietenii care vizitează cetatea. Un motiv firesc de tristeţe. Descoperă însă, deodată, „beţia amiezii de vară" şi spiritul nu mai este trist: „când privirea mi s-a limpezit, mi-am îndreptat-o către cei doi copaci falnici cu frunziş bogat verde-adânc ce se ridicau drept în faţa mea, dincolo de îngrăditura de sârmă împletită; în jurul lor zburau valuri-valuri de păsăruici albastre ca noaptea – poate rândunele, poate lăstuni, împletindu-i într-o geometrie de fire ca o incantaţie şi ca un destin. Cu ciocul deschis, înconjurau febril copacii, captând necontenit miriade de minuscule insecte. În beţia amiezii de vară, păsărelele vânau adormite, ca în transă vânau... Pe malul ochiului de mare Inoe, puii de oameni lapidau cu-ndemânare puii de şerpi care se înălţau din apă, avizi să respire soarele..."

Din amintirile şi ficţiunile (sau mai bine zis: din ficţiunile amintirii) reproduse în *Viaţa prin hublou* reţin şi faptul că Margareta Sterian a fost elevă internă la Şcoala germană din Bucureşti şi a avut acolo ca profesor pe Herr Slavici, marele scriitor. Era un om generos şi arăta, zice fosta lui elevă, o „rară politeţe faţă de viaţă". Splendidă propoziţie. Când era sastisit de lecţii, profesorul îşi invita elevele în Cişmigiu. Punea întrebări care conţineau în ele răspunsul: „În ce an s-a înfăptuit Unirea Principatelor Române, în 1858 sau în 1859?" şi se plimba printre bănci ţinând degetul mare vârât în răscroiala vestei. Nuvela care dă titlul volumului aduce şi alte elemente din biografia autoarei, dar ele sunt topite într-un jurnal fictiv („Amintirile lui Agar"). Este istoria unei copilării triste şi a unei iubiri eşuate. Agar este orfană de mamă şi creşte în casa bunicii. Se mărită cu Vlad, tânăr om de afaceri, apoi Vlad o părăseşte în chip lamentabil. Descoperă mai târziu pe Tom, artist delicat, şi după o vreme Tom moare. Eroina (naratorul) notează în stilul povestirii din secolul trecut: „Adevărata mea înfrângere e dispariţia lui Tom, despre care am scris, la care nu voi înceta a mă gândi, cât voi exista. Ne coborâm iubirile în mormânt şi apoi sângerăm până pierim dar ele răsar vii din vreun ungher al casei unde au trăit, la capătul străzii unde, obişnuit, le aşteptam: vocea lor ne răsună în bolta minţii. Ei te însoţesc pretutindeni, ard şi se tânguie în lacrima care îţi împăienjeneşte ochii când nu te aştepţi..."

Câteva note sunt autentice în această naraţiune fragmentată. Imaginea târgului de provincie la începutul secolului, de exemplu viaţa de familie, apoi în lumea micii burghezii, descoperirea unei vocaţii (pictura), tragediile mărunte ale unei fiinţe fragile care se încăpăţânează să înfrunte o soartă prea aspră şi să cunoască *Aventura* („viaţa nu e nesfârşită, ca să amâni indiferent Aventura. Ferice de cel care nu uită acest simplu adevăr"...). Agar nu uită şi aventura ei e o lungă tragedie luminată de bucuria iubirii şi a creaţiei. Ideea vieţii interioare ca *aventură* este în spiritul generaţiei '30. Margareta Sterian o readuce în actualitate, după atâtea decenii, într-o proză confesivă şi livrescă. Nuvela nu are o cronologie strictă, un fapt se petrece pe la 1900, altul în 1970, unele notaţii sunt făcute în stilul jurnalului intim, altele folosesc stilul prozei de ficţiune. Citindu-le cu interes, mă întreb dacă o proză în stil deliberat confesiv n-ar fi fost de mai mare efect epic.

Proza inteligentă şi sensibilă pe care o scrie Margareta Sterian este, în parte, ceea ce ne-am obişnuit să numim proză poetică. Un gen bazat pe principiul discontinuităţii, definit în aceşti termeni de Baudelaire în cunoscuta dedicaţie către Arsène Houssaye: *o admirabilă comoditate pentru prozator şi cititor; putem opri textul sau lectura unde vrem, tocaţi naraţiunea în câte fragmente vreţi şi veţi vedea că fragmentele trăiesc autonom şi toate împreună, ridicaţi o vertebră şi cele două bucăţi se vor uni de îndată.* Comodităţi sau exigenţă? Oricum, ele n-au fost uitate. Dovadă că scriitorii se întorc şi azi la ele. □



Aşezare în Deltă

Haiku-uri

În octombrie
pădurea dă examen
la Belle Arte.

x

La becul din colţ
roi de gâze în delir.
Ultimul lor bal.

x

Din vârf de munte
răsună glas de bucium.
Jos, macii tresar.

x

Noapte de cobalt.
Sateliţi zgârie cerul –
zeii în panică.

x

Să simţi Neantul...
Noaptea, când a amuţit
privighetoarea.

x

În prag de altar
parfumul iasomiei.
Venit la rugă.

Florin VASILIU

ROMANUL ULTIMULUI PRIZONIER DE RĂZBOI

Iată că, în sfârşit, o carte*) importantă, este tradusă şi publicată aproape imediat şi la noi. Este vorba de romanul **Le retour de Siegfried** (*Întoarcerea lui Siegfried*) al cunoscutului scriitor contemporan francez, Henry Bonnier, care apare la Paris, la Editions de Fallois, în 1990, iar la noi în 1991, într-o bună traducere a profesoarei Janeta Drăghicescu de la Universitatea din Craiova, sub egida Editurii „Europa" din aceeaşi urbe.

Scriitorul francez este autorul mai multor romane (*Delphine*, 1967, *L'amour des autres*, 1970, *Un prince*, 1973, *Une journée dans la vie d'Henri*, 1976, *Le couer violé*, 1978, *L'enfant du mont-salvat*, 1980, *Le moko*, 1983, *L'enfant soldat*, 1987), cât şi al unor eseuri şi al unor ediţii critice.

În **Întoarcerea lui Siegfried**, Henry Bonnier suspendă între realitate şi ficţiune o temă de strictă actualitate: întoarcerea, la puţin timp după căderea Zidului din Berlin, a ultimului prizonier german Rudolf Hess (locotenentul Siegfried, în roman), capturat la 31 ianuarie 1943, prin capitularea mareşalului Paulus la Stalingrad. Romanul pune pe tapetul conştiinţei umanităţii contemporane, cu bune şi moderne mijloace literare, problema gravă a ciumei naziste care îşi mai arată şi astăzi colţii şi de care lumea, bolnavă de insignifiante miraje, n-are vreme sau minte destulă să se ocupe şi să o asaneze definitiv.

Prin faptele datate, prin unele personaje cu nume reale, prin evocarea marelui eveniment recent, *căderea zidului berlinez*, care a cutremurat omenirea la figurat şi la propriu, romanul se înscrie în seria celor de factură istorică, dar poate fi considerat şi este, în acelaşi timp, şi un bun roman psihologic. Istoria, atât de durabilă, dar şi atât de trecătoare, „... lunecă asemeni unei imagini în oglinda veneţiană aşezată pe şemineul din salonul bunicului". Toată istoria Germaniei sau cel puţin partea de mai mare greutate a ei pare să încapă în memoria acestui om „al victoriilor şi al păcii", care este locotenentul Siegfried, ilustrat ca un muzeu pe care-l cercetează cu abilitate ziaristul Hans Müller. O *qualité maîtresse* a romanului este tocmai puterea aceasta a autorului de a reânvia persoane şi medii trecute, sprijinindu-se pe un singur martor ocular credibil. Cu multă iscusinţă, dar fără recurgerea ostentativă la psihanaliză, deşi o uzitează cu bune rezultate, H. Bonnier relevă convingător stările conflictuale de conştiinţă ale acestui ultim prizonier al celui de-al doilea război mondial. Leit-motivul metamorfozei psihice traversează punctele majore ale vieţii personajului: fericirea alături de logodnica Grete, cu momente erotice tensionate, mândria de ostaş într-o armată germană expansionistă şi încărcată de glorie, deziluziile capitulării, duritatea vieţii de lagăr şi retrezirea conştiinţei, regretul trecutului dezavuabil şi bucuria revederii ţării natale, după aproape o jumătate de veac, conjugată cu ridicolul apariţiei ca o stafie, în uniforma anacronică, în faţa contemporanilor exploziei democratice.

Aparent (dar şi evident), romanul este un interviu de lung metraj în care cei doi protagonişti: ziaristul Hans Müller, şi locotenentul Siegfried se confruntă dar se şi sprijină reciproc în efortul lor de a pătrunde unul în universul misterios al celuilalt. Ponderea de mister o deţine, desigur, bătrânul locotenent care a lăsat – dar şi sugestionat de reporter – să se dezlănţuie în furtuna atât de învălmăşită a sentimentelor şi trăirilor lui. Prin luneta ochilor prizonierului albit dar parcă rămas tot tânăr, se văd momente şi scene de viaţă paşnică şi de război, se văd chipuri de soldaţi germani orgolioşi, cu gesturi şi fapte de cuceritori, chipuri de prizonieri savanţi încarceraţi în lagărul de la Atar, din deşertul rusesc de la graniţa dintre Europa şi Asia, dar şi de soldaţi şi ofiţeri sovietici, mândri de victoria sistemului lor stalinist; chipuri de comandaţi de lagăr îndobitociţi de lunga viaţă şi carieră militară.

Propaganda sovietică, conchide undeva autorul, „se folosise de descoperirea şi înfiinţarea lagărelor de concentrare pentru a denunţa ororile celui de-al III-lea Reich, orori care prin contralovitură îi permiseseră stalinismului să-şi ascundă propriile crime şi să-şi compună o faţă virtuoasă". Reflecţii de acest gen sunt multe în roman. Sub masca modernităţii, susţinută de comandatul Suvarov, se ascundeau de fapt cele trei minciuni generoase ale comunismului: *ştiinţa, raţiunea, progresul*, demascate în acest triumvirat de profesorul prizonier, Ubersachs. Şi războiul lui Hitler a început, ca orice totalitarism, cu o minciună frumoasă: *ideea de a construi lumea*, dar minciuni frumoase erau şi „defilările impecabile, mulţimile entuziaste şi siguranţa onoarei regăsite, a demnităţii recucerite". Minciuna a ţinut cât au ţinut victoriile, războiul fiind asemănat cu *un cal tânăr, sălbatic*, care, atâta timp *cât se zbenguie e vesel*, apoi în final ajunge *o biată mârţoagă bătrână*.

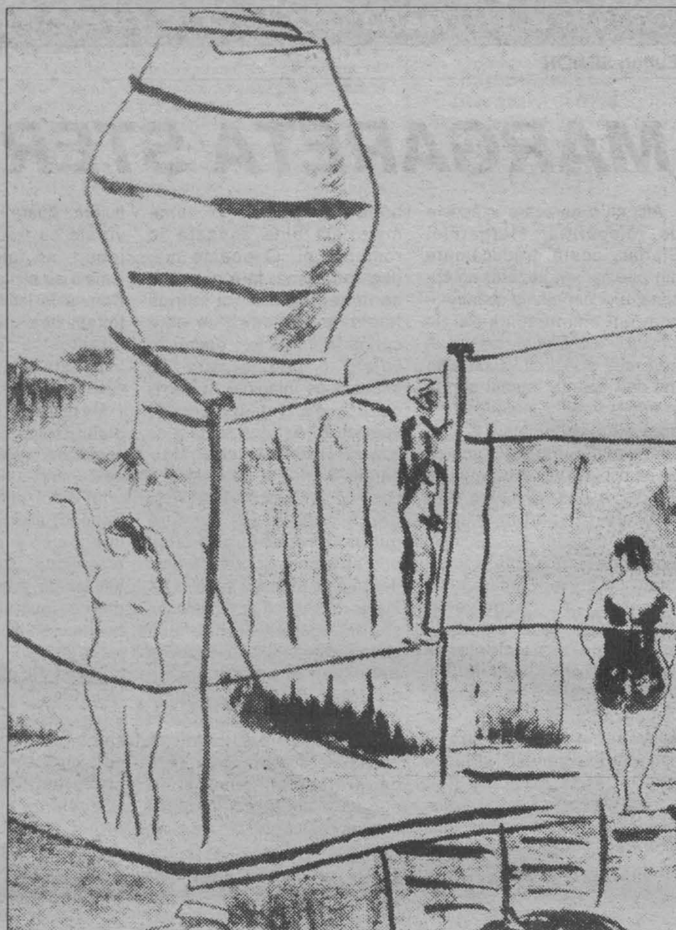
Romanul **Întoarcerea lui Siegfried**, socotit în Franţa cea mai bună carte a anului (informaţia aparţine editorului) este într-adevăr un roman tranşant al incriminării războiului care alterează societatea în toate laturile ei: economică, politică, morală etc., este o pledoarie pentru armonie şi echilibru ale umanităţii contemporane zdruncinată încă de atâtea cutremure naţionalist-şovine, dar e, în primul rând, romanul unui suflet încercat în atâtea capcane ale răului şi egoismului uman, din care iese purificat înainte de sfârşitul lui tragic. (Locotenentul Siegfried, asemănător copiei lui reale, Rudolf Hess, moare împuşcat din spate, prin confuzie, la München, din cauza uniformei vechi a Wermachtului pe care o purta încă, fiind un simbol al destinului său şi al lumii pe care a reprezentat-o. Moare paradoxal când ajunsese eroul zilei, scăpând din mână ziarul *Neue Zeitung*, în care mulţimea îi vede fotografia şi îl recunoaşte cu stupefacţie.)

Toma GRIGORIE

*) *Henry Bonnier: Întoarcerea lui Siegfried, Ed. Europa, Craiova, 1991.*



Natură statică cu scoici



La nămol (detaliu)

FALS ERMETISM

Eul persoanei păstrează, cel puţin parţial, corespondenţe cu eul liric, în ciuda afirmaţiilor programatice ferme propulsate de noile orientări poetice moderniste. Oricât de infim, ceva din cogito-ul, atitudinea şi sentimentele trăitorului transpare în personajul liric, expus în versuri privirilor din afară. Nevoia de a scrie are la origine, deseori, dorinţa de apropiere, de confesiune şi de provocare a lumii, dorinţă izvorâtă din apăsarea solitudinii şi din orgoliul, întemeiat ori nu, al persoanei de a se crede altfel, de a fi un nou început ori obârşie de univers. Însă când scrisul nu reprezintă o necesitate imanentă fiinţei de a exista *prin* şi *în funcţie* de el, totul eşuează într-un lamentabil amatorism.

Oricât ne-am străduit să refacem cogito-ul liric ori să stabilim nişte repere ale acestuia din volumul „*Fiii tunetului*" de Corneliu Gavrilescu, n-am putut găsi decât vagi unităţi constitutive care ar sugera destul de imprecis înclinaţiile tematice ale autorului (dragostea, nemurirea, despre facerea poeziei). Întrebarea care ne-a sâcâit tot timpul pe parcursul receptării poezioarelor din volumaşul amintit a fost dacă o anume concepţie exista totuşi în planul de adâncime al versurilor sau dacă, pur şi simplu, ea nu e decât o fantasmagorie a propriilor noastre gânduri. Cu alte cuvinte, dacă nu atribuiam autorului ceea ce nu se găsea.

În încăpăţânarea şi bunăvoinţa noastră de a acorda un credit poetului şi de a ţine în frâu pe cât posibil deprinderea structuralistă de a scotoci şi deconstrui textul, ne-am înarmat cu răbdare şi inocenţă pentru a surprinde miezul, unitatea sau sufletul acestor poezii, pe care le-am străbătut în cele din urmă până la capăt victorioşi, fără a ţine cont de epuizarea şi buimăceala noastră crescândă în faţa inintelibilului sau falsul ermetism.

Tonul declarativ şi declamator, susţinut de prezenţa masivă a verbelor la imperativ (ori cu valoare imperativă) şi a exclamaţiilor şi interogaţiilor retorice ar fi o nimica toată dat fiind că însăşi Poezia în substanţa ei are ceva din „spunerea" spectaculară, dacă n-am întâlni la tot pasul asociaţii de cuvinte obscure şi nebuloase, având aerul că vor să comunice mari secrete, pe care profanii n-au capacitatea de a le-nţelege. Însă orice încercare de a pătrunde semnificaţia lor devine inutilă, fiindcă gradul de indeterminare creşte vertiginos de la o „idee" la alta sau, mai bine zis, de la o zicere la alta, încât în perplexitatea lui cititorul rătăceşte efectiv în plin haos. Şi o să scoatem la lumină, spre edificare, câteva exemple: „cunoaşterea amiciţiei refuzate", „virginitate abstractă", „cântecul latră", „stăpân pe gunoaiele munţilor", „oamenii simt nevoia *prezenţei practice*", „moartea iubea/ cu *potenţa indolenţei* tale", „glazura surâsului de coajă", „oraşul a sădit în mine *noutatea dreptului astronomic*", „libertate prezidată", „plimbăreala emoţiei", „numirea anonimă" (sic!), „*străfulgerările comise* ale adâncimilor/ alunecă în obscur" etc. Şi ca şi cum n-ar fi fost suficient pentru discreditarea poeziilor lui, autorul îşi etalează „geniul lingvistic" în tautologii („îmi voi dezbrăca numele/ lăsându-te goală. Goală, nicidecum nudă" – p.6), în truisme (Dumnezeu este „copil şi iubire" – p.33, „timpul are timp de odihnă" – p.38, „Nimeni nu era cu nimeni" – p.11), în absurdităţi şi nonsensuri („Mă simt sub durerea ambiguă/ a unui *Necaz doct*..." p.77, „Trebuie făcut ceva/ ca nimeni să nu ştie" – p.31), în vulgarităţi („De ce nu încerci să omori?/ Cară-te în mumă-ta cuvintelor!" – p.40), în construcţii sintactice confuze şi greşite („mers/.../ pe a tot ce m-a făcut muritor" – p.15, „Timp a trecut, dar s-a împlinit/ Timp nu există" – p.47) şi în derivări comice („spaţii de brambureală", „plimbăreala emoţiei", „voi, ceasuri ale mele/ *căpăcite* ca mierea în faguri" – p.8).

Din când în când, răsare înghesuit, între aceste imagini aglutinate şi bizare, câte un vers bun ce merită atenţie: „Iartă-mă suflet, dacă uneori mă îndrăgostesc/ de frumuseţi efemere" ori „firi moarte de atât tumult al viului" sau „Înălţimea fiorului pune stăpânire brusc/ peste toate generalităţile". Sufocate de vecinătăţi nedemne, aceste versuri bune abia reuşesc să se facă vizibile.

A. COFAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

AL. PIRU

PREDA AR FI ÎMPLINIT 70 DE ANI

La 5 august 1992 Marin Preda pe care-l comemorăm astăzi ca pe un mare scriitor român, cel mai mare prozator postbelic, ar fi împlinit, dacă Parcele nu i-ar fi tăiat prea devreme, cu 12 ani în urmă, la 16 mai 1980, firul vieţii, 70 de ani. În loc să-l comemorăm, l-am fi sărbătorit şi i-am fi urat să trăiască încă mulţi ani pentru gloria literelor româneşti. N-a fost să fie aşa şi suntem nevoiţi să-i aducem academicianului post-mortem un omagiu postum. Nu ştiu dacă aţi citit cartea lui Arsène Houssaye, *Histoire du 41-e fauteuil de l'Academie Française.*

Marin Preda s-a născut în zodia Leului, despre care G. Călinescu extrăgea de undeva acest horoscop: „Născuţii sub semnul Leului sunt energici şi înflăcăraţi, rămânând totuşi stăpâni pe ei înşişi. Ei merg spre ţinta ce şi-au propus fără să se teamă de nimic. Temperamentul lor, sigur şi inflexibil, dispreţuieşte onorurile şi adulaţiile... Nativii Leului sunt sortiţi pentru situaţiile cele mai strălucite. Nu vor fi lipsiţi de greutăţi şi decepţii dar au calităţile care să-i facă să izbutească".

Onoruri mari Preda n-a avut (a fost scurt timp deputat), adulaţiile n-au fost mai multe decât contestările sau nebăgările în seamă, a fost mai curând ceea ce Apollinaire numea un „mal aimé", dar unicul ţel al vieţii, acela de a ajunge un mare scriitor, l-a urmărit neabătut şi l-a atins. În ceva mai mult decât 30 de ani a scris un număr de 15 cărţi, ceea ce revine câte o carte la 2 ani, cărţi din care 3 (*Întâlnirea din pământuri,* publicată la 26 de ani, *Moromeţii,* la 33 de ani, şi *Cel mai iubit dintră pământeni,* ultima, la 58 de ani) sunt capodopere. Îl situez la înălţimea lui Rebreanu din epoca interbelică, autor şi el a 3 mari romane, *Ion, Pădurea spânzuraţilor* şi *Răscoala.*

În *Istoria literaturii franceze,* Albert Thibaudet prezintă scriitorii pe generaţii. O generaţie e o epocă, de 33 - 34 de ani, trei într-un secol, în care nu vârstele contează în primul rând, ci mentalitatea, spiritul mai mult sau mai puţin comun al scriitorilor, concepţia despre lume şi viaţă, ideile lor. Unii scriitori, longevivi, parcurg două generaţii sau chiar trei, ca Sadoveanu, dar sunt caracteristici pentru una singură.

Generaţia nouă care se afirmă după război începe cu prima carte a lui Preda, *Întâlnirea din pământuri,* din 1948, şi se încheie cu ultima lui carte, *Cel mai iubit dintre pământeni,* din 1980. Între 1948 şi 1980 este aproape exact spaţiul unei generaţii. Din această generaţie face parte Geo Dumitrescu, poate cel mai caracteristic poet al generaţiei postbelice, cu debutul în 1946 (volumul *Libertatea de a trage cu puşca*), foarte apropiat de Marin Preda la începuturile activităţii lui. O culegere completă din versurile lui Geo Dumitrescu s-a publicat în 1981. Geo Dumitrescu este introducătorul în poezia românească nouă a ironiei reconfortante de care au beneficiat toţi poeţii următori.

Încerc să disting în ce a constat spiritul creaţiei lui Marin Preda, ai cărui maeştri în proză sunt junimiştii Creangă şi Caragiale, mai ales Caragiale, din care a şi publicat o antologie de proză. Chiar primele lui nuvele din *Întâlnirea din pământuri* au ceva din Caragiale, dacă nu din *Moromete,* din povestiri precum *La hanul lui Mânjoală şi Calul dracului, La conac.* Paţanghel din *O adunare liniştită* este întruchiparea naratorului, interesând nu prin ceea ce povesteşte, ci prin strategia povestirii, prin plăcerea vizibilă la el, ca şi la autor, de a-şi întreţine auditoriul cu relatarea prelungită a unor întâmplări mărunte, dar care spun ceva asupra oamenilor ce trec prin ele, provoacă o reacţie de aprobare sau dezaprobare a faptelor comise, aşa cum au fost înţelese din expunerea naratorului martor şi actor.

Paţanghel e vorbitor, Ilie Moromete, descendentul său în roman, mai mult ascultător, comentator în gând al conduitei altora, cu rare izbucniri, ca şi cum ar vrea să explice replicile, rezervându-şi satisfacţia de a fi surprins pe cineva în culpă, spre a se amuza. Căci Moromete e un ironic, un mehenghi, cum ar zice Creangă, ironist şi el ca şi Caragiale, adică un om experimentat, isteţ, care a încercat mult aurul ca piatra, ca orfevrierul, şi trage spuza pe turta sa, ca domnul Josse al lui Molière. Redescoperirea ironiei, a putinţei de a persifla prin cuvinte care semnifică altceva decât ceea ce par a spune, în lumea rurală, e cea dintâi izbândă a lui Marin Preda şi marea noutate a romanului său faţă de cel al lui Liviu Rebreanu. Nici un scriitor n-a confruntat mai adânc, şi nu numai în primul volum din *Moromeţii,* dar şi al doilea, noul cu vechiul şi n-a demonstrat mai credibil necesitatea conservării valorilor sigure în loc de schimbarea lor aventuroasă, arbitrară.

— „Crezi, întreabă Moromete pe fiul său Nicolae, că omenirea asta, de când e ea pe pământ, n-a ştiut cum să trăiască şi venirăţi voi s-o învăţaţi?

— Asta în orice caz! răspunde Nicolae.

— Adică voi sunteţi mai deştepţi decât tot Globul?"

Iată un ţăran care nu se înscrie în categoria proştilor lui Rebreanu, rămaşi mereu nedumeriţi.

Dotaţi cu ironie, eroii lui Marin Preda nu sunt însă numai comici, şi ci tragici şi nu numai Nicolae Moromete din *Marele singuratic* (titlul acestui roman ascunde o ironie), dar şi Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni,* romanul unor experienţe fundamentale de viaţă, al unor trăiri esenţiale. Petrini e, contrar titlului cărţii, cel rău iubit de femei şi nu numai de una care, după Nicolae Moromete, nu ajunge, ci de nici una, fiindcă la un moment dat intervine neîncrederea şi ura, lipsa de afecţiune şi „dacă dragoste nu e, nimic nu e", consolarea fiind doar că într-o epocă de seisme sociale şi politice, la care n-ai aderat, te-ai putut refugia în ceva. „Nu eu, declară Petrini, am fost cel mai lovit în epoca mea, dacă am avut timp să fiu fericit şi să-mi realizez (sau cel puţin să cred cu putere în acest lucru) orgolioase proiecte."

S-a obiectat lui Preda că nu era destul de priceput în problemele de filosofie pe care le aborda, lucru dezminţit între alţii de Constantin Noica. Adevărul e că multe din aşa-zisele probleme filosofice tratate sunt simple glume. De exemplu, în discuţia dintre Victor Petrini şi Petrică Nicolau, e invocat un Stancio Stancev, întrebând dacă „mâncăm ca să trăim sau trăim ca să mâncăm" şi apreciind că „ceea ce este, este, ceea ce nu este, nu este", ori Jan Sprijna, autor al unei cărţi *Asupra moravurilor,* de părere că ideea de cultură nu trebuie înţeleasă ca expresie a tot ce avem mai bun în noi, ci ca un scop, prin urmare nu ca un mijloc, ci ca un ideal, lucru de la sine înţeles. Într-o altă discuţie, Victor aminteşte de Platon care ar fi pretins că Agamemnon s-a reîncarnat într-o lebădă, primind replica Clarei că, după *Bardo Tödol,* Cartea morţilor la tibetani, „reîncarnarea spiritelor superioare urmează o scară ascendentă şi numai brutele care nu suportă starea de bardo se reped în primul animal pe care îl zăresc". Ironiile autorului la ideea de reîncarnare sunt clare, din moment ce le face personajul cu numele Clara. Se iau peste picior pseudofilosofia, demonstraţiile tautologice, locurile comune şi falsa erudiţie. *Cel mai iubit dintre pământeni* continuă cea mai adâncă şi mai subtilă critică a regimului inuman, totalitar, din anii postbelici, o permanentă ironie la adresa absurdităţilor sale de ordin moral, spiritual.



Gospodărie la ţară

O CONŞTIINŢĂ EUROPEANĂ

Sunt două tipuri ale provincialului cultural, amândouă, s-ar spune, la fel de relevante pentru simptomatica semnificativă a cazului în discuţie. Primul, tânjind după aflarea unor repere universale, în stare să accepte raportarea la ele a operei: traversarea graniţelor e înţeleasă ca o condiţie prealabilă necesară, şi nu ca o consecinţă a unui sistem de valori care să aşeze opera – cu un cuvânt revenind obsedant în asemenea împrejurări – în „context" european. (O Europă, fireşte, extinsă, de câteva decenii, pe ambele ţărmuri ale Atlanticului.) Cel de-al doilea, refuzând – nu o dată, cu vehemenţă – orice posibilă comparaţie cu direcţii ale mişcărilor de idei din alte zone ale culturii şi pledând cu dezinvoltură pentru un criteriu unic de atestare a valorii, acela al apartenenţei la tradiţia locală. I se adaugă, însă, acestuia un fenomen de criză extremă a provincialismului, insistenta preocupare de a stabili cu orice preţ, şi când se poate şi când nu, priorităţi, modele locale ce urmează a fi imitate de alţii, din alte părţi ale lumii.

Marele noroc al comparatismului a fost că nu a luat seama la nici una din aceste manifestări excesive ale bovarismului cultural: altminteri, însăşi raţiunea existenţei sale ar fi fost anulată. Şi mai important, însă, a fost că artiştii înşişi nu au plecat urechea la zarva iscată de asemenea discuţii fără rost şi că au continuat să scrie, să picteze, să compună. Provincialismul, se cuvine să observăm, devine uneori frivol şi monden: nu de mult, o spectaculoasă carte consacrată lui Brâncuşi, altminteri temeinic informată, dovedea un fel de gelozie faţă de încercările de situare a operei brâncuşiene în descendenţa câtorva direcţii ale modului de înţelegere a creării formelor şi adăuga ştiutelor raportări la arta românească sau la sculptura neagră încă una, aceea a misterioasei arte celtice, aceea despre care, cu un an înaintea morţii, Henry Moore spunea: „Am renunţat la frecventarea modelelor ei, pentru că mi-am dat seama că o înţeleg prea puţin, că strămoşii mei, celţii, au ştiut să-i ascundă foarte bine sensurile ezoterice, tot aşa cum, prin druizi, i-au ascuns ritualurile".

Scriitorii cu adevărat importanţi nu *caută* apropierea de modele; e un lucru bine ştiut, dar asupra căruia, s-a dovedit mult prea deş, revenirea nu e defel inutilă. În istoria noastră culturală, aproape o jumătate de secol s-a încercat şi cu literatura aceeaşi politică aplicată şi indivizilor. Critica ar fi trebuit, deci, să încurajeze cantonarea între hotarele a ceea ce se interpreta voit eronat a reprezenta hotarele tradiţiei; din fericire, cei mai valoroşi dintre colegii mei care s-au dedicat comentării fenomenului cultural românesc au ştiut să depăşească aceste constrângeri şi să reveleze înţelesurile adevărate ale operei scriitorilor şi, în general, a artiştilor români.

Am putut desluşi, astfel, de-a lungul anilor, semnificaţii estetice ale creaţiei literare şi artistice, ferite de ingerinţele, adesea brutale, ale fixismului sociologizant şi ideologizant, cel care, în climatul contemporan, pare să fi trecut din nou la ofensivă, aparent de pe alte poziţii, în realitate cârmuit de acelaşi obscur calibanism. Una dintre erorile fundamentale ale acestui tip de critică e limitarea, în fond, la morfologiile stilistice şi la succesiunea episoadelor narative, când e vorba de proza românească.

Marin Preda e un argument decisiv în această privinţă. Îmi îngădui să cred că, în ultima vreme, discuţiile privindu-i opera s-au centrat aproape exclusiv în jurul a ceea ce s-ar putea numi perioada post-moromeţiană. Şi parcă, în felul acesta, a fost lăsată în umbră opera de început, aceea despre care s-a spus că introducea o viziune proprie asupra lumii rurale. Poate că astăzi surprinde perspectiva din care tânărul Preda privea satul din Câmpia Dunării, „distanţa sufletească ce pare a-l separa de oamenii văzuţi în instantaneele de un refief halucinant ale unor momente de erupţie instinctuală" (îl citez aici pe Mircea Iorgulescu). Pe atunci, Faulkner nu fusese tradus în româneşte, aşa cum, de altminteri, nu fusese tradus decât rareori în Europa încât, să nu uităm, Sartre s-a putut declara surprins când americanului i s-a decernat Premiul Nobel. Cu atât mai incitantă e posibilitatea unei apropieri de universul oamenilor din comitatul Yoknapatanpha, a căror existenţă lăuntrică rămâne, prin efectul depărtării, misterioasă, impenetrabilă, o existenţă fabuloasă, despre care s-a putut spune că, în exactitatea extraordinară a detaliilor, se conturează ca o imagine a străvechilor mitologii.

Sunt convins că nu avea cum să-l cunoască pe Faulkner. Dar, iată că, dacă e adevărat că, în umbra marilor stejari nu pot creşte alţi copaci, e tot atât de adevărat că rădăcinile lor se împletesc, neştiute, în adânc. *Moromeţii* vor aduce o nouă dimensiune – aceea a spaţiului în care ţăranii au o viaţă morală profundă şi existenţa lor se desfăşoară în cadrele unei spiritualităţi constituite. Convingerea personajului principal că existenţa lui reprezintă lucrul cel mai important în univers e deopotrivă o convingere filosofică şi morală. Convingerea sceptică a unui om neîncrezător în putinţa unei schimbări aducătoare de bine. Din acest punct de vedere, nici o legătură cu oamenii lui Faulkner, indiferenţi – poate chiar stingheriţi – de problemele morale.

De altfel, această trăsătură e profund semnificativă pentru circumscrierea cât de cât exactă a operei lui Marin Preda în spaţiul cultural românesc. Preocuparea morală a fost înregistrată în volumul din 1963 a lui Robbe-Grillet, *Pour un nouveau roman,* ca „o excrescenţă parazitară a artei"; secolul care începea, în Occident, cu o carte cu titlu grăitor, *L'Immoraliste* a tânărului André Gide, trebuia să fie, într-adevăr, un secol în care morala să constituie „un act de arhivă". Poate că Robbe-Grillet uita un detaliu: în 1935, Paul Hazard descoperea în amplul lui studiu, *Criza conştiinţei europene,* existenţa unei Europe unitare, a unui spirit european, înlăuntrul căruia se îmbină două direcţii ale construcţiei intelectuale: aceea a Occidentului, organizată viguros de viziunea conceptuală a cartezianismului (să adăugăm, cu toate avatarurile pe care, astăzi, le putem desluşi) şi cea a Răsăritului, în care principiul suprem e cel al moralei, înţeleasă, se cuvine să precizăm, nu întotdeauna ca o fatalistă supunere la o etică de obârşie transcendentă, ci la funcţiile ei practice.

Când se va relua vreodată, cu necesară luciditate, discuţia în jurul viziunii lui Hazard, nu se va putea uita că un scriitor român a ridicat semnificaţiile acestei confruntări morale a Orientului ortodox al Europei la una dintre cele mai înalte trepte ale meditaţiei moderne. În *Delirul,* tragismul nu provine, ca în conflictele tradiţionale ale romanului modern, dintre individ şi istorie, ci refuzul istoriei de a se supune aceluiaşi destin de care are parte individul. Tragică e strădania omului de a înţelege istoria, nu eventuala ei înfruntare care e, de fapt, o tautologie eternă a tragismului. Tema, reluată într-un fel în *Risipitorii* (unde familia se întemeiază în condiţiile unui seism istoric) şi în *Intrusul* (acţiunea pură, neînsoţită de înţelegere, duce la impas dramatic), e revelatoare pentru un tip specific de civilizaţie. Şi nu s-ar putea spune, oare, că, în felul acesta, Răsăritul de obârşie bizantină e mai aproape de sensul tragic al vechilor greci care îi lăsau pe Oreste sau pe Antigona să fie victime ale propriei datorii morale, de a răzbuna crima cetăţii împotriva individului? Întrebare pe care ne-o punem la aproape un secol de când, în cartea lui Gide, Prometeu însuşi, „prost înlănţuit", devenise negustor de chibrituri.

Dan GRIGORESCU

Comunicări prezentate la Academia Română, marţi, 15septembrie 1992

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Criteriul neînveninării

Am urmărit consternat *clipul* Convenției Democratice, făcut parcă anume pentru idioți, căci numai aceștia ar putea, eventual, fi convinși că domnul Ion Iliescu a fost un discipol credincios al lui Nicolae Ceaușescu, urmând *neabătut* linia dictatorului, alcătuind împreună cu acesta un tandem armonios. Cam așa, ca Lenin și Stalin, din cunoscutele fotografii, și ele, de altfel, trucate. Unde era Ceaușescu, era și Iliescu. Nu se despărețeau o clipă... După cum se vede, unii dintre oamenii noștri politici n-au învățat absolut nimic, de la o campanie electorală la alta, deși între timp au trecut doi ani și jumătate: aceeași încrâncenare, nedomolită, aceeași disponibilitate pentru cea mai ineptă formă de minciună, cu efect *sigur,* dar contrar celui scontat, aceeași greșită așezare a accentelor: în locul încercării de a te pune în valoare, calomnierea oponentului. Falsificând până la absurd adevărul, clipul cu pricina, cu cei doi buni prieteni, Ceaușescu și Iliescu, m-a decis să risc această intervenție; pe scurt, câteva mărturisii, câteva reflecții.

Nu o dată, în ultimii doi ani, adversari din lumea literară ai președintelui țării, m-au întrebat: de ce dumneata care (urmau de obicei câteva cuvinte măgulitoare, poate chiar sincere) ești de partea lui Iliescu? Nu mai știu ce și cât de bine am răspuns interlocutorilor mei din cale afară de mirați. Știu însă acum ce ar fi trebuit să le răspund: *ca să încerc să-l apăr de ura voastră.* Fără ura voastră, declanșată ca la comandă, încă din ianuarie 1990, surprinzătoare, suspectă – căci până să-i întoarceți spatele l-ați considerat ani în șir o speranță națională – poate că nu m-aș fi „băgat", cum se zice. Aș fi stat și eu deoparte, ca atâția oameni cuminți, cu scaun la cap. Am simțit însă – ca și în alte împrejurări, cei care mă cunosc o știu – că nu pot rămâne indiferent când se comite o nedreptate, și se comitea o mare nedreptate, am simțit că e de datoria mea să mă opun acestui subit torent de ură, prea neagră ca sursele ei să nu fie impure.

După primele apariții la televizor ale d-lui Iliescu, atunci în decembrie 1989, mi-a telefonat furtunos o prietenă, o doamnă foarte energică, întotdeauna foarte convinsă și foarte convingătoare. Clocotea de entuziasm – Ei, ți-a plăcut? – Mi-a plăcut! – Nu-i așa că-i extraordinar? – Este. – Să știi că-i mai inteligent decât Gorbaciov, mi-a mai zis fosta prietenă. Aici am avut o mică ezitare, după care am răspuns printr-un „se poate" concesiv. Peste câteva săptămâni admiratoarea lui Ion Iliescu tuna și fulgera dejà împotriva lui, la fel de convinsă și – aproape – la fel de convingătoare ca de obicei. Aș putea spune că sunt de partea lui Iliescu pentru că acea doamnă m-a convins, atunci, în decembrie 1989, să fiu. Și convins am rămas. Fiind mai greoi de felul meu, nu sar ușor de pe o poziție pe alta, mai ales pe una exact contrară. Chiar dacă interesele partidului o cer. Care partid? Ei, partidul cu care oamenii deștepți știu întotdeauna să fie! *Cel mai puternic,* indiferent dacă se află sau nu la putere. Peste alte câteva luni, văzând că nu mă clintesc din punctul meu (al nostru inițial) de vedere, că mă țin în continuare de prima *ei* convingere de fapt, de care însă doamna cu pricina uitase de mult, mi-a transmis că pot să mă consider „un om mort". Trec peste veselul episod și continui. Cei care și-au asumat după Revoluție responsabilitatea înveninării spiritelor nu sunt mulți. Dar atâția câți sunt au știut, ca niște versați activiști ai discordiei, să *organizeze ura,* să găsească mijloacele pentru a-i împrăștia otrava.

De ce îl urăsc (cei care îl urăsc) atât de mult – am mai fost întrebat, de un simpatizant al președintelui de data aceasta. Probabil pentru că Ion Iliescu a încurcat socotelile multora. De la marii scenariști și realizatori ai celor mai recente filme de groază ale istorie contemporane, la ultimul veleitar autohton, care a visat într-o noapte că... ce-ar fi să conducă el țara. De ce îl urăsc cei care îl urăsc? Câțiva scriitori de marcă, de pildă? Pentru că ura e ca o mlaștină, care te absoarbe cu fiecare pas. Cei care urăsc simt nevoia să-și justifice ura – în primul rând în fața propriei lor conștiințe, căci e știut că nu e foarte lăudabil și frumos să urăști – și atunci plusează. Culpabilizează ca să nu se simtă culpabili. Mai ales că scriitorii în cauză știu mai bine decât oricine, și o știu din vremurile grele, că omul împotriva căruia s-au înverșunat până la istorie nu merită resentimentele lor.

Cazul domnului Ion Iliescu ilustrează, ca să zic așa, rolul întâmplării – și al personalității – în istorie. Într-adevăr, ce s-ar fi întâmplat dacă, într-un fel sau altul, Ion Iliescu ar fi fost eliminat de dictatura ceaușistă nu numai de pe scena politică a țării? Sau dacă, pur și simplu, nu ar fi existat? Supărarea pe domnul Iliescu este supărarea pe întâmplare, pe hazard, pe destin. E ghinionul adversarilor domnului Iliescu că domnul Ion Iliescu există.

Ura e oarbă, întunecă mințile. Intensitatea resentimentelor dă o înșelătoare senzație de forță. Astfel ura devine naivă și ajunge să creadă că poate orice: de exemplu să mintă și minciuna „să prindă". Despre clipul pentru idioți al Convenției Democratice am vorbit. Să mai spunem un cuvânt și despre așa-zisul incident de la Constanța. Cât tapaj s-a făcut în jurul lui! Președintele României agresează un biet ziarist! Până la urmă, oricâte strădanii s-au depus, și s-au depus destule, pretinsul agresor nu a putut fi dovedit. Dar oare mai era nevoie de dovezi? Oare se poate imagina un neadevăr mai sfruntat? Oare nu este evident că lucrurile stau exact pe dos, că nu președintele strânge de gât ziariștii, ci presa turbată – specie care a înflorit sălbatic la noi în umbra presei libere – este cea care îl strânge de gât pe președinte, cu scopul (exact scopul urmărit la vremea lui și de Ceaușescu) de a-l anihila, de a-l scoate din joc.

Cu toate că suportă de aproape trei ani un incredibil bombardament de răutăți, insulte, calomnii, președintele a dovedit, dovedește în fond – dincolo de unele clipe de slăbiciune, prea omenești și cât se poate de explicabile în condițiile infernale în care își exercită mandatul –, a dovedit, dovedește, spuneam, o uimitoare *CAPACITATE DE NEÎNVENINARE.* Mi se pare lucrul cel mai important.

Stimați viitori alegători, la 27 septembrie, vă rog ca atunci când veți opta pentru unul sau altul din candidații la președinția țării, să țineți seamă *de acest criteriu: al neînveninării.* Tocmai pentru că e încă foarte mult venin în viața noastră politică, tocmai pentru că printre oamenii noștri mai mult sau mai puțin politici numărul celor *beți de ură* continuă să fie anormal de mare. Vine de exemplu d-l Nicolae Manolescu din America (căci de acolo vine de obicei dumnealui) și ce spune? Spune că „americanii sunt obișnuiți cu președinți care strâng mâinile și nu care sar de gâtul manifestanților". Care va să zică, alți președinți, din țările civilizate, pe care le tot vizitează d-l Nicolae Manolescu, strâng frumos mâinile cetățenilor; președintele nostru, în schimb, îi strânge de gât; are el acest nărav; alte locuri, alte obiceiuri. Și la asemenea afirmații aberante se pretează, nu pentru prima oară, un om inteligent ca d-l Nicolae Manolescu; inteligent și totuși incapabil să-și stăpânească umorile. Cât de mari trebuie deci să fie ele! Nu e vorba, firește, numai de d-l Nicolae Manolescu. Există și alți domni, mai norocoși decât d-l Nicolae Manolescu, din aceeași specie arogant-resentimentară. Ar fi o mare eroare să încredințăm președinția țării unor oameni veninoși până în vârful unghiilor, dornici – nu de dreptate – ci de răzbunare, și prin urmare lipsiți de acea minte limpede, de luciditatea și responsabilitatea absolut necesare unei funcții atât de înalte.

Deși ar fi avut toate motivele să se înrăiască (o mass-medie pusă să-l nimicească, un lanț de deziceri și trădări, ba chiar și un Iuda), d-l Ion Iliescu nu s-a înrăit. E principalul temei pe care cred că se poate clădi încrederea noastră în el. Căci această *capacitate de neînveninare,* de respingere a toxinelor, de care vorbeam mai sus, presupune – și e condiționată de – toate celelalte calități ale sale: realism, înțelepciune, echilibru, onestitate, patriotism curat, neagresiv, lipsit de orice urmă de xenofobie, tărie – și nu slăbiciune, cum cred unii – de caracter. Calități care au făcut și fac în continuare din d-l Ion Iliescu omul politic nr. 1 al momentului istoric actual.

... L-aș apropia pe domnul Ion Iliescu de marele om politic și diplomat român Nicolae Titulescu. Cu care seamănă și prin amănuntul, pentru care președintele a fost nu o dată sever criticat, că zâmbește „tot timpul". Citez dintr-un remarcabil volum de memorii, apărut anul trecut, în care distinsul autor face un admirabil portret lui Titulescu: „... zâmbea tot timpul. Nu fiindcă ar fi știut (și cu siguranță știa) că era greu de rezistat acelui zâmbet, deci fiindcă s-ar fi silit să zâmbească. Ci fiindcă zâmbetul făcea parte din însăși structura lui adâncă." Deci a zâmbi nu-i un păcat...


Repetiție la Circul Sidoli

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

COMEDIA INUMANĂ



Corneliu LEU — NE-AU RĂMAS CUVINTELE

Nu exagerez - simt nevoia să încep cu acest „nu" al instinctului de a te opune - dar nu exagerez atunci când spun că Guţă a fost cel mai frumos dintre noi.

Pentru că avea umor; iar umorul nu poate fi decât frumos. Pentru că avea talent; iar talentul nu poate fi decât frumos. Pentru că avea caracter; iar caracterul nu poate fi decât... caracter. Când nu e - cântr-o glumă care-i plăcea lui s-o repete - nu e; şi nimic mai mult.

Şi-a luat zborul Guţă, pe-o undă de nor zâmbitor şi nu mai traversează Altanticul venind înapoi, ci se duce, se tot duce spre duhurile alor săi cei petrecuţi mai de mult. Ca să-i înveselească prin prezenţa lui inteligentă, spirituală şi tare mult dornică de viaţă.

Dramele lui - pentru că drame grave, de adâncă rezonanţă sunt toate cele scrise cu verbu-i plin de haz - se destramă acum în esenţele tari din care s-au compus. Şi se reaşează în ceea ce devine temeinic şi spre nemurire, operă. Opera în care Guţă nu mai e, ci rămâne, cu gravitate, doar Ion Băieşu.

Guţă nu mai e. A ţâşnit dintre noi spre America, tocmai când, la Cannes, Europa începea să-l recunoască. Iar, de acolo - de unde, Dumnezeule, dacă nu de acolo?! - şi-a luat zbor extraterestru propulsat de explozia propriului său spirit. Care, pesemne, nu-i mai încăpea în fiinţa firavă dată lui pe acest pământ. Şi a devenit cosmos.

Fie ca spiritul acesta să contamineze cosmosul cu ce-a avut el bun şi vesel!... Foarte bun, foarte vesel şi foarte românesc, asemenea unei livezi înflorite de pe plaiurile Buzăului.

Fie ca rotirea lui asupra noastră, de acolo, de sus, să ne binecuvânteze cu harul pe care l-a avut din belşug!

Mircea MICU — S-A STINS UN ZÂMBET

S-a săvârşit din viaţă, departe de ţară, într-un spital din miraculosul continent american, un veritabil scriitor român: Ion Băieşu. Telefonul nocturn primit de la Fănuş m-a tulburat, deşi vestea era previzibilă, şi m-a obligat să privesc cu mâhnire spre rândurile plutonului generaţiei din care fac parte. O generaţie de sacrificiu, desigur, în sensul tragic al cuvântului, din rândul căreia s-au strămutat spre împărăţiile celeste nume de scriitori şi prieteni: Nichita, Grigore Hagiu, Nicolae Velea, Gheorghe Pituţ, Tudor George, Pavel Aioanei, Teodor Pîcă, Florin Pucă şi, iată, ultimul dintre cei mulţi, Ion Băieşu. Un pomelnic ilustru şi tragic, la care aş putea adăuga multe alte nume de scriitori apropiaţi ca vârstă şi aspiraţii.

Cineva susţinea, pe bună dreptate, că suntem o generaţie blestemată...

Ion Băieşu mi-a fost prieten generos şi vesel de umor şi pahar, de pescuit şi bârfe nevinovate. Avea putere de fabulaţie şi o imaginaţie debordantă, replică scurtă şi precisă, o veselie venind din chiar făptura sa fragilă şi în continuă mişcare. A fost un prozator de primă mână, un analist subtil, un tragedian mascat, un umorist inventiv şi original. M-am întrebat adeseori când avea vreme să scrie acest spiriduş neastâmpărat, înşurubat în viaţa mondenă, în cea sportivă, prezenţă activă în aşa-zisa „boemă literară", de bârfă şi răsfăţ, ghilotinată în ultimii doi ani de asaltul dezbinator al politicii? A scris proză scurtă plină de nerv şi umor, romane impecabil construite, piese de teatru de largă audienţă, scenete în seria pentru televiziune, eseuri şi articole sportive - şi poezii ar fi scris dacă ar fi vrut...

De aproape un an, Guţă (cum îl alintau prietenii) „murea" într-un pat de spital din îndepărtata Americă. Ne-a fost dor de el şi de veselia lui. Acum, plecarea sa ne va spori singurătatea. Ne vom uita în jur cu îngrijorare, murmurând în gând numele celor plecaţi spre Câmpiile Elizee. S-a stins un zâmbet frumos ca un curcubeu; am pierdut un mare scriitor şi un prieten. Ion Băieşu a tras cortina peste ultimul act al vieţii sale. Noapte bună, Guţă!

Lucian CHIŞU — NO MAN'S LAND

S-a stins într-un spital din îndepărtata Americă unul dintre puţinii scriitori români contemporani „clasici în viaţă": Ion Băieşu. Plecat din ţară la finele anului trecut, prozatorul a fost supus unei complicate operaţii chirurgicale pe cord deschis, căreia trupul său, epuizat fizic, n-a putut să-i reziste mai mult de câteva luni. Iar atunci, printre veştile de tot felul sosite de peste Ocean, presa noastră de scandal a inserat, pe primele-i pagini, o mulţime de enormităţi despre Băieşu, colportate rapid de la o foaie la alta, cu uşurinţa condamnabilă care însoţeşte adesea viaţa căutătorilor de senzaţional.

În faţa atâtor tembelisme şi vulnerări inconştiente, am sperat mereu că Ion Băieşu va depăşi acest prag de suferinţă. Nu o dată m-am gândit la clipa când scriitorul, însănătoşit, ar fi putut arde aripile reporteraşilor din presă, care în goana lor după celebritate (ieftină, murdară, scandaloasă, dar... celebritate!) mint fără pic de ruşine. Pana lui fină, ascuţită, le-ar fi asigurat notorietatea după care gonesc cu limba scoasă. Ce s-ar mai fi jucat el cu aceşti „activişti ai scrisului"! Păcat de atâta stofă nelucrată cu meserie!

Am fost, şi o spun cu tristeţe, pentru că destinul a vrut-o, ultimul care l-a văzut pe Ion Băieşu înainte de a pleca din ţară. Ne-am despărţit într-o dimineaţă întunecoasă de decembrie (era pe la ora 5,30) în Aeroportul internaţional Otopeni. Vameşii l-au recunoscut imediat şi au refuzat să-i controleze bagajele în care se aflau câteva din cărţile sale şi picturile Danielei, fiica stabilită în ţara făgăduinţei.

Mi-a făcut, cu mâna, semn de rămas bun din „no man's land" înainte de a se îndrepta spre pasărea uriaşă care avea să-l ducă, fără vrerea nimănui, spre moarte. Am încă întipărit pe retină zâmbetul său trist, de om obosit şi bolnav (ducea pe picioare un infarct despre care toţi credeam că e un astm rebel). N-am putut să văd că un destin nemilos adumbrea fruntea lui fulgerată de lumina atâtor subiecte şi întâmplări demne de a se întrupa în cărţi.

Fănuş NEAGU — NU POT SĂ PLÂNG...

Când a plecat în America, mi-a spus că merge să se joace cu nepoţica lui în vârstă de doi ani şi să scrie o carte pentru ea. „Îi voi povesti totul despre munţii Buzăului, despre Cloşca cu pui de aur şi despre drumurile tatălui meu pe cărările chihlimbarului". Mai avea în minte să scrie încă o comedie. Fiindcă îi plăcea să râdă şi să înainteze numai prin partea veselă a vieţii. Aceea în care înfloresc dragostele şi lumina se amestecă fericit cu vinul. Muncea enorm, fără să se plângă, apoi fugea spre râurile dulci, să pescuiască, sau spre dealurile Buzăului, într-acolo unde cerbii lopătari vin să respire aerul de busuioacă şi tămâioasă, ca să-şi împrospăteze sufletul cu aurul locurilor pe care le-a iubit fără măsură. Ardea până la patimă sau până la destrămare pentru toate durerile oamenilor. Recitiţi nivelele din „Sufereau împreună" şi romanul „Balanţa" şi veţi înţelege că în inima lui pulsa numai dragostea.

Şi iată, aflu cu uimire că, înainte de-a pleca, şi-a scris testamentul. El, care obişnuia să nu se înfricoşeze de nimic, să fi avut presimţirea neîntoarcerii?! Când a plecat, ningea. Am ciocnit în pragul casei un pahar de vodcă. O voi simţi veşnic pe limbă ca pe untdelemnul neuitării.

Cel mai bun prieten al meu a trecut în nefiinţă şi nu pot să plâng. Pentru că-mi vine să urlu.

Constantin PILIUŢĂ — CU TRISTEŢE

Mă doare moartea lui Băieşu. Viaţa mea l-a avut prieten bun. Atelierul meu l-a avut prieten bun. Acum nu ne rămâne decât să ne rugăm pentru sufletul tău, Ioane. Cu tristeţe.

D.R. POPESCU — O SCARĂ SPRE CER

Înainte de a muri, Gogol, se spune, delira vorbind de o „scară". O scară spre cer? Nu ştiu care a fost ultimul cuvânt rostit de Ion Băieşu. Scară? Dar de ce să urce el şi de ce să nu se coboare tăriile luminoase peste pământeni?

În basmele noastre, Dumnezeu stă de vorbă cu oamenii şi-i întreabă ce-i doare şi ce-şi doresc. Sunt sigur că dacă Dumnezeu ar mai fi coborât în vremurile noastre pe pământ, Băieşu nu i-ar fi spus că-l doare sau că-şi doreşte ceva; dimpotrivă, ar fi încercat să-l facă să râdă ca să i se pară lumea mai frumoasă. Aşa încerc să-mi explic năprasnica plecare a lui Băieşu dintre noi: că a vrut să înveselească monotonele grădini ale Raiului. Altfel, n-avea nici şaizeci de ani. E drept, se născuse în geniala zodie a comediei tragice. Lucru pe care noi, pământenii, îl ştim de mai bine de trei decenii. Ce repede şi-a urcat scara!

Ion HOREA — VECINUL MEU DE SUFLET

...de condei şi de casă, a trebuit să sufere cumplit şi să se stingă dincolo de asfinţitul soarelui, sub zgârie-norii americani. Cum nu ştie omul când pleacă şi când se întoarce! Eram în miezul iernii, amândoi la coadă la lapte, lângă benzinăria de pe Maria Rosetti, unde ne întâlneam uneori în rosturile zilei. Când mi-a spus că pleacă în America şi o să stea acolo cât ţin lunile iernii, m-am bucurat de bucuria lui şi schiţam printre sacoşe şi discuţii politice o carte de impresii din marele continent. Singura lui grijă era cum o să traverseze Iugoslavia, unde începuse focul şi răutatea. Se lumina de ziuă. Stăteam amândoi de cu noapte la coadă. Eram obişnuiţi. Pentru el se anunţa altceva, o superbă experienţă. „Să trăieşti, bătrâne!" „Drum bun şi să fii sănătos!"

Şi acum oceanul de lacrimi care ne desparte.

Mircea SÂNTIMBREANU — FIRESC ŞI INEPUIZABIL

De Ion Băieşu mă puteau despărţi multe, începând cu staturile noastre apodictice şi sfârşind prin carteziana mea invidie faţă de miraculoasele lui noroace: la pescuit, la table, pariuri şi în multe alte ciocniri cu hazardul. Talentul lui „considerabil" nu intră în discuţie, căci Guţă era prea firesc şi inepuizabil pentru a stârni chiar celor mai dubitativi dintre confraţi altceva decât uimire şi desfătare.

Vorbesc despre competiţia lui Guţă cu „Şansa", despre nemaipomenitele strămutări de „Zar", despre situaţiile disperate pe care le soluţiona şi le câştiga şi, faţă de care, ardeleanul din mine nu putea decât să clatine din cap ca în faţa unor turme de girafe: „aşa ceva nu se există!"

Cred că Băieşu dădea buzna spre riscuri şi pentru că era convins că le va evita în ultima clipă. Şi, într-adevăr, soarta lui s-a strecurat nu o dată, ci chiar cu predilecţie, prin gaura acului.

Era cât pe ce să iasă biruitor şi în ultima încercare, la ultima turnantă. Cu pierderi mutilante de această dată. Ar fi putut să se încrânceneze pe ultima zecime de secundă şi ar fi câştigat. Probabil, însă, că i se făcuse lehamite.

A pierdut, presupun, din sila de-a tot câştiga „cu ştreangul la gât" într-un trecut torent de iminenţă şi autodistrugere.

Odihneşte-te în pace, dragă Ioane, şi ascultă de acum glasul Eternităţii.

Îţi va fi şi el prielnic.

Am întrerupt jurnalul de cinci zile. De ce? N-am avut ce spune sau mi-a fost lene? Şi una, şi alta. [illegible] în formă. Nu mă pot apuca de „[illegible]". N-am bani şi, din cauza asta, mă simt umilit şi nervos. [illegible] act „[illegible]", dar tot nu-mi place. Deci am vrut să spun şi alta a ieşit.

„Balanţa" continuă să [illegible] în [illegible]. În fiecare zi primesc telefoane prin care sunt important pentru un [illegible]. Am aflat că în Israel se vinde cu 30 de dolari. De ce nu mi-am păstrat măcar o [illegible] de ~~[illegible]~~ succes?

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro



MARIO VARGAS LLOSA
"ROMANELE ADUC ORDINE ÎN VIAŢĂ"

E foarte cărunt şi legenda spune că toţi perii albi i-au ieşit în timpul campaniei prezidenţiale din Peru. M-am gândit să-l întreb despre veridicitatea acestei degradări capilare, dar am uitat imediat, copleşită de conversaţia cu Vargas Llosa, care, deşi tumultoasă, poate fi şi foarte flexibilă. Cert este că în spatele amabilităţii sale deosebite se ascunde un polemist călit. Îşi vede de ale lui, adică îşi dezvoltă subiectul care îl preocupă, şi când este absorbit de această activitate ascultă puţin şi îţi vine destul de greu să-l întrerupi. Şi totuşi, Vargas nu pare nici violent, nici nepoliticos când nu e atent la cuvintele tale, ci, mai degrabă, absorbit de ceea ce spune, departe de tine, absent.

Când am ajuns în apartamentul său din Berlin, în care a stat timp de nouă luni cu o bursă, fax-ul scuipa pagină după pagină din cotidianele peruane, Vergas Llosa fiind insultat în toate, pe acel ton absurd şi ruşinos propriu dictaturilor. Scriitorul îi criticase la Televiziunea Spaniolă pe militarii complotişti din ţara sa, iar aceştia împreună cu Fujimori îl declaraseră lipsit de patriotism, duşman al Peru-ului.

— S-ar părea că vă este predestinat sau ţine de temperamentul dumneavoastră să nu vă înţelegeţi cu militarii. Între l3 şi l4 ani, aţi studiat două cursuri la colegiul militar Leoncio Prado, la Lima, şi, după cum se vede, acest fapt a reprezentat o adevărată traumă. De acolo v-aţi ales subiectul pentru primul dumneavoastră roman, *Oraşul şi câinii*, total antimilitarist.

— Ah, ştiţi, experienţa de la „Leoncio Prado" a fost pentru mine doar într-un anumit fel un traumatism căci, pe de altă parte, acolo am descoperit ce este Peru-ul. Până atunci aveam despre ţara mea o idee complet înşelătoare, trăisem într-un mediu foarte restrâns, foarte protejat şi orb la problemele complexe şi la cumplita violenţă ce domnea în ţară. Şi „Leoncio Prado" era, cel puţin pe vremea mea, una dintre puţinele instituţii peruane care oglindeau Peru-ul, pentru că aici soseau băieţi practic din toate mediile sociale, fiecare cu prejudecăţile, cu resentimentele, cu duşmăniile sale, şi acest lucru, desigur, făcea foarte explozivă viaţa în colegiu.

— Înainte de a ajunge în acest colegiu, aţi luat în vreun fel contact cu populaţia indigenă a Peru-ului?

— Doar cu servitorii din casă. Nu aveam o familie înstărită, fusese cândva, dar când m-am născut ea se afla în decădere, făcea parte din clasa de mijloc, mai degrabă s-ar putea numi modestă. Când eram copil, cei din clasa de mijloc trăiau practic fără a intra în contact cu lumea indiană.

— Presupun că la colegiul militar v-a trimis tatăl dumneavoastră, cu care aţi avut, după cât se pare, conflicte serioase. Aţi crescut crezând că tatăl dumneavoastră murise, până când într-o zi a reapărut...

— Aşa este. L-am cunoscut pe tata când aveam 10 ani. Părinţii mei se despărţiseră şi familia mea era extrem de conservatoare; mama fiind o catolică fervent, ideea divorţului era de neconceput. Astfel, m-a făcut să cred că tata murise, dar când eu aveam 10 ani s-au împăcat şi pe neaşteptate mama m-a anunţat că el trăia şi că pe deasupra vom locui şi împreună şi ha, ha, ha. A fost, desigur, un traumatism pe care cred că nu l-am depăşit întru totul nici acum. Eu fusesem educat de familia dinspre mamă şi eram foarte răsfăţat, iar tatăl meu, un om extrem de dur, contrasta cumplit cu tot ceea ce fusese până atunci. Se zice că pentru un scriitor nu este o experienţă rea. Şi cred că şi această relaţie foarte dificilă cu tatăl meu, care realmente m-a făcut să sufăr mult, reprezintă o experienţă determinantă pentru vocaţia mea. Căci dacă nu ar fi fost tipul de tată care a fost, atât de ostil unei vocaţii literare, cine ştie...

> „De fiecare dată când vorbesc, provoc o polemică şi mulţi gândesc, poate, că sunt un provocator profesionist"

— El ar fi dorit să fie o vocaţie militară şi de aceea v-a trimis la „Leoncio Prado"?

— Nu. Tata avea o imensă admiraţie faţă de ceea ce americanii numesc *self-made man*, omul care se formează el însuşi, pe bază de efort şi disciplină. El dorea ca eu să fiu astfel, un om muncitor care să facă afaceri şi să devină bogat. Şi atunci, un băiat care citea şi scria versuri..., asta pe el îl scotea din sărite, i se părea un lucru excentric, foarte periculos, care putea face din mine, în cel mai fericit caz, un boem, iar în cel mai rău, un pederast, nu? Şi a crezut că unul dintre antidoturi este disciplina militară de la „Leoncio Prado", fără să ştie, sărmanul, că mi-a furnizat astfel subiectul primului meu roman, ha, ha, ha...

Râde cu hohotele lui atât de specifice, profunde şi violente, ca de căpcăun, celebrând răzbunarea destinului. La 56 de ani, Mario Vargas Llosa arată încă foarte bine. Are faimă de bărbat frumos, şi aşa şi este, cu ochii migdalaţi şi foarte negri şi cu dinţii săi atât de albi; dar în profilul său de bărbat bine, elegant şi latin, am zărit întotdeauna o umbre necontrolate şi neliniştitoare, stranii lipsuri de proporţie. Şi astfel, ochii, uneori, nu mai par migdalaţi, ci direct tăiaţi pe obraz, iar zâmbetul, fără nici o îndoială, pare de vulpoi; şi nu pentru că ar fi prefăcut, cum se spune despre „zâmbetul" acestor saurieni, ci pentru puterea de distrugere a muşcăturii sale. Ca să fiu sinceră, nu cred că există la Vargas Llosa nici un fel de prefăcătorie, nici un soi de făţărnicie, ci, dimpotrivă, un exces de onestitate a cărei rigoare o admir. Dar şi multă obscuritate în sens propriu. Adică, Mario Vargas Llosa, cel pe care îl cunoaştem, nu reprezintă decât vârful aisbergului.

— De ce, se pare, vă urmăresc scandalurile?

— Soţia mea, Patricia, îmi spune: „Fii atent, să nu mai deschizi gura. Să nu mai dai nici un interviu." Căci, de câte ori vorbesc, provoc o polemică şi multă lume are impresia că sunt un provocator de profesie. Eu nu cred că asta mi se întâmplă în mod conştient, detest polemicile, sunt obosit de polemici, am venit la Berlin fiindcă aş fi vrut să am o viaţă foarte liniştită şi uite...

— E ciudat că dumneavoastră, un domn atât de cumpătat şi corect, sunteţi, din punct de vedere verbal, un infractor.

— Se pare că sunt un infractor, dar nu vreau asta... Încerc să fiu coerent, încerc să spun lucrurile cum cred eu. Am greşit de multe ori, şi ştiu asta şi nici nu am ascuns-o niciodată, niciodată nu am pretins să-mi modific retroactiv părerile sau ceva de genul acesta... Dar eu cred că unui scriitor trebuie să-i ceri un efort de transparenţă, mai ales dacă îşi exprimă părerea, dacă intră într-o dezbatere civică, ce depăşeşte deja planul literar. Fiindcă atunci când o face foloseşte toată greutatea pe care i-o dă scrisul şi faptul că are un public. Ceed că tot ce-i puteţi cere este să aibă coerenţă, transparenţă, o anumită autenticitate, să nu trişeze, să nu folosească prestigiul pe care i-l dă faptul că e scriitor, când vorbeşte despre alte lucruri. Să facă literatură când îşi scrie romanele, asta e menirea lui, şi nu când vorbeşte despre valori sociale sau despre politică.

— Spuneaţi acum câţiva ani: „Sunt un om liber şi asta mi-a dat multe dureri de cap."

— Multe, foarte multe, M-am trezit amestecat în polemici de pe când eram foarte tânăr. Cred că a fost o vreme în care, pe plan politic, eu însumi am jonglat puţin cu părerile mele, căci m-am supus unui autoşantaj, acela de a spune că nu trebuie să te dai bătut şi, în acest caz, trebuie să-ţi alegi părerile în funcţie de situaţie. Aceasta a fost atitudinea mea, de care m-am ruşinat mult, până în anul în care am rupt relaţiile cu Fidel Castro.

—În 1971, *cazul Padilla*.

—În 1971, da. Când s-a publicat manifestul (cu permisiunea scriitorului cubanez Heberto Padilla, pe care eu l-am redactat practic), ceea ce s-a întâmplat a fost revelator pentru mine privind puterea stângii intelectuale, căci a doua zi după ce am semnat manifestul am fost atacat fără milă, practic de toată lumea. S-au semnat manifeste, s-au scris articole necruţătoare, m-au expulzat din asociaţiile de scriitori şi prieteni foarte apropiaţi mi-au devenit duşmani crânceni în 24 de ore... De atunci n-am mai spus vreodată nimic în funcţie de o cauză dacă nu coincidea în întregime cu modul meu de a gândi. Şi asta mi-a atras, într-adevăr, multe probleme, am pierdut multe prietenii la care ţineam mult. Dar, pe de altă parte, mi-a dat, cum îţi spuneam, multă libertate. Căci de lucrurile pe care le-am spus de atunci încoace mă consider responsabil şi nu m-am mai ruşinat de nimic.

— Într-un număr al revistei *Abc* din l988, spuneaţi: „Când eram tânăr cochetam cu clasica strategie de stânga, doar pentru a mă distra, ceea ce obişnuiesc să facă intelectualii progresişti." E formidabil, nu?

— Dar exact asta se întâmpla. Prin anii şaizeci, începusem să văd nişte lucruri în Cuba, unde am fost de mai multe ori mai mulţi ani la rând, lucruri care mă uluiau şi mă dezgustau, dar pe care le-am trecut sub tăcere. Îmi amintesc foarte bine ce a însemnat persecutarea homosexualilor, căci prieteni de-ai mei au fost victime ale acestei prigoane, dar era de neconceput să vorbeşti despre astfel de lucruri în public, păreai că te-ai pus în serviciul imperialismului şi, pe deasupra, îţi făceai nişte duşmani de care n-aveai nevoie, nu-i aşa? Eu cred că în timpul acelor ani am trăit cu această mentalitate care sincroniza perfect compromisul cu convenienţa.

— Credeţi? Una e să te înşeli într-o analiză, şi alta să manipulezi pentru...

— Da, da. Eu cred că la clasa intelectuală progresistă, care era cea mai bună, cuprinzând nu numai oameni talentaţi, ci şi pe cei mai angajaţi pe o cale justă, deci cred că exista acest tip de oportunism în momentul declarării opţiunii politice, conştient sau, de multe ori, inconştient, dar exista. Şi cred că aceasta continuă să fie o problemă foarte serioasă în mediul intelectual, şi eu am contribuit la această atitudine până în 1971. De atunci, tot ce am spus am şi crezut. Am minţit doar când scriam romane, ha, ha, ha...

— Ascultându-vă, s-ar părea că toţi intelectualii de stânga sunt mincinoşi şi manipulează opinia publică.

— Nu, nu toţi.

— Desigur, cunosc cazuri ca acelea amintite de dumneavoastră, dar vă asigur că am văzut destui oameni care au avut mult de pierdut pentru că îşi susţineau ideile de stânga.

— Mi se pare demn de tot respectul. Eu pot fi într-un dezacord total cu anumite persoane... şi o să-ţi dau un exemplu: o persoană faţă de care eu cred că am păreri diametral opuse, dar pe care o respect, este Mario Benedetti. Acesta este un scriitor foarte

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

coerent. Compromisul său cu Cuba, pe care eu îl consider a fi lamentabil, i-a adus până în prezent multă coerență. Nu l-ai vedea pe Benedetti călcând în Universitățile nord-americane, de exemplu, el crede că acelea reprezintă monstrul imperialist și nu vrea să trăiască de pe urma lui. Eu am polemizat cu Mario Benedetti, dar îi port mult respect fiindcă mi se pare o persoană foarte coerentă, foarte autentică și foarte transparentă. Și acest tip de transparență și de autenticitate ar servi la multe dacă intelectualii și-ar face din acestea o regulă. Dar el este mai degrabă o excepție.

— Și, spuneți-mi, intelectualii de dreapta, aceia care viziteaza atâtea saloane oficiale și care, de multe ori, reprezintă fala guvernelor adesea îndoielnice, ce părere aveți despre ei?

— Nu există mulți intelectuali de dreapta, adevărul e că sunt chiar foarte puțini. În plus, intelectualii care nu sunt de stânga nu vor să fie considerați de dreapta, pentru a nu fi confundați cu persoane care, de multe ori, nu sunt prea respectabile sau care nu sunt solvabile din punct de vedere intelectual, aceasta este realitatea. Care sunt intelectualii de dreapta din ultimii 30 de ani din America Latină? Borges, Octavio Paz? Ar fi nedrept să-i identificăm pe Borges sau pe Paz cu niște oameni de nimic care au trăit în umbra guvernelor dictatoriale și care treceau drept intelectuali fără să aibă nici măcar operă. Cred că faimoasele categorii de stânga și de dreapta nu prea mai au sens. Și, totuși, continuă să aibă efecte practice foarte dăunătoare independenței și libertății intelectualului. Multă vreme, teroarea intelectualului de a nu fi considerat de stânga, de a-și pierde eticheta care îl punea la adăpost, l-a castrat din punct de vedere moral și l-a împiedicat să critice, de exemplu, în interiorul stângii, contribuind mult la sărăcirea gândirii de stânga în lume. Astfel că, dacă nu ești comunist și nu faci jocul stângii, ești exilat în acea categorie a scriitorului reacționar care nu are nici o legătură nici cu Borges, nici cu Paz, nici cu mine. Să fiu numit scriitor conservator e destul de absurd, nu-i așa? Cărui scriitor conservator îi face armata manifestări publice ostile, cum îmi fac mie ofițerii compatrioți?

„Soția mea spune că am intrat în politică cu iluzia de a scrie marele roman din viața reală"

— Desigur, romanele dumneavoastră nu sunt deloc conservatoare, nici ca subiect, nici ca formă, dar...

— Dar ceea ce vreau să se înțeleagă limpede e că nu mă deranjează dacă sunt numit scriitor de dreapta sau conservator. Acum, toate acestea, din 1971 încoace, nu mă mai intimidează deloc.

— În volumul de articole și eseuri politice pe care l-ați publicat în 1983, intitulat *În ciuda tuturor greutăților*, spuneați: „Se continuă lupta pe două fronturi care, în realitate, sunt doar unul singur: împotriva dictaturii militare, a exploatării economice, foamei, torturii, ignoranței și împotriva ororii dictaturii ideologice, a partidelor unice, terorismului, cenzurii, dogmei, împotriva crimelor ce își iau drept justificare istoria."

— Cred că aceasta este poziția mea, și cred că am păstrat-o foarte coerent încă înainte de a scrie acest lucru. De aceea îl critic pe domnul Fujimori, dar și Partidul Republican Independent Mexican, și de aceea critic lumea comunistă, dar și pe Pinochet.

— Eu subscriu la această idee, dar vă mărturisesc că atunci când am citit, cu câțiva ani în urmă, un articol de-al dumneavoastră în revista *Abc* în care ați ridicat-o în slăvi pe Margaret Thatcher am rămas uluită.

— Pentru că precis aveți prejudecăți în privința acestei doamne.

— Nu știu ce să vă răspund. Dumneavoastră trăiți la Londra și ați putut vedea cât de distrusă și sărăcită este această societate. Am senzația că doamna Thatcher a risipit în 10 ani două secole de cuceriri sociale.

— Nu, Margaret Thatcher este o revoluționară; a inițiat o adevărată revoluție și eu cred că istoria îi va recunoaște acest fapt. Problema este că doamna Thatcher este și conservatoare în problemele de morală și de formă, și cu acest aspect, firește, eu nu mă identific. Dar în calitate de conducător politic a fost o revoluționară și ceea ce a încercat să facă a fost un lucru extraordinar, respectiv să destatalizeze nu numai o societate, ci și cetățeni concreți, să le redea responsabilitatea, să-i facă să simtă că ceea ce se petrece în societate nu depinde de Stat, de cine guvernează, ci de fiecare persoană în parte, mai ales.

În privința sărăcirii societății engleze, fără doamna Thatcher ar fi fost și mai rău, căci ea a încercat să înfrunte un sistem ireal pe care Regatul Unit nu-l mai putea plăti și care ducea țara spre o criză asemănătoare celei din 1930.

Liberalismul pleacă de la presupunerea că nu există societăți perfecte. Piața creează bogăție, este un sistem care stimulează cel mai mult creativitatea și producerea de bogății, dar, în același timp, aduce și discrepanțe economice. Și tocmai aici intervine Statul, pentru că el trebuie să se ocupe de handicapați, de bătrâni, de orfani.

— Toate bune și frumoase, dar credeți că este recomandabilă o societate ca aceea a Statelor Unite, care, chiar bogată fiind, are milioane de săraci și care dă naștere unei disperări și unor violențe sociale ca, de exemplu, cele din Los Angeles?

— Dar de ce pui aceste discrepanțe pe seama sistemului? Sunt doar defecte ale sistemului; în Statele Unite, liberalismul funcționează într-o manieră imperfectă dacă ne referim la propunerea liberală radicală... Capitalismul e foarte departe de a fi un sistem perfect. E un sistem rece, sunt perfect conștient de asta. Piața creează bogăție, dar elimină, marginalizează, distruge pe cel incompetent, leneș, debil. De aceea e nevoie ca împreună cu politicile de piață să existe o cultură profund umanistă care să compenseze într-un fel foarte înaltele costuri sociale pe care le are piața, nepăsarea și neomenia. Asta o știu toți liberalii lucizi.

„Sunt un om liber și asta mi-a dat multă bătaie de cap"

— Nu știu ce să vă spun, fiindcă eu văd în jur o cumplită autocomplacere în sistem; se pare că trăim în cea mai bună dintre lumi, când, în realitate, nu este așa.

— Cred că această autocomplacere a existat în primele momente, în 1989, când țările comuniste s-au năruit precum castelele din cărți de joc... Dar azi, când se văd traumele și convulsiile cumplite din cadrul societăților capitaliste... Acum trebuie să se afirme o atitudine deloc triumfalistă ci, dimpotrivă, foarte autocritică în privința limitelor capitalismului. Dar asta nu trebuie să ne ducă la reevaluare a unui sistem care s-a demonstrat limpede că este un eșec categoric în rezolvarea problemelor sociale.

Cred că marea înfruntare din viitorul imediat va fi între liberali, care sunt pentru o adevărată internaționalizare a lumii, prin dispariția frontierelor, și conservatori, care sunt naționaliști. O altă bătălie extrem de interesantă se va da pentru ideea de Stat, fiindcă eu cred că acum societatea democratică va trebui să se sprijine în mod serios pe Stat ca generator de probleme; așa cum sunt constituite azi, statele nu funcționează în majoritatea țărilor democratice și produc oamenilor o mare frustrare. Alt punct nevralgic este xenofobia, căci neacceptarea semenului și ideea unor comunități omogene este un principiu conservator și într-un antagonism total față de perspectiva liberală.

— Știu că ați ajuns candidat la președinție, practic din întâmplare, căci în 1987 ați început prin a scrie un manifest împotriva naționalizării băncilor și ați terminat prin a stârni un curent de opinie în jurul dumneavoastră.

— Da, nimeni nu și-ar fi putut închipui că se va sfârși astfel, n-a fost decât un articol și un manifest ca atâtea altele pe care le-am scris și semnat în viața mea.

— Cred că înțeleg responsabilitatea morală pe care cineva trebuie s-o aibă pentru a face politică în Peru, căci acolo politica este o problemă de viață și de moarte. Dar, în hotărârea dumneavoastră de a vă prezenta la alegeri, ați avut și alte motive pe lângă angajamentul etic? Patricia, soția dumneavoastră, zice că ați făcut-o din dorința de aventură.

— Da, în cartea autobiografică pe care o scriu acum, *Peștele în apă*, în care vorbesc despre toate acestea, am cules această părere de la Patricia și, cum ea mă cunoaște bine, am luat-o sub beneficiu de inventar. Patricia n-a crezut niciodată că o să mă amestec în politică doar pentru o chestiune de principii. Ea zice că în adâncul ființei mele exista iluzia de a trăi o aventură, de a scrie marele roman inspirat din viața reală.

— În cartea dumneavoastră de eseuri literare, *Adevărul mincinoșilor*, spuneați: „Oamenii nu sunt mulțumiți de soarta lor și aproape toți ar dori o viață deosebită de cea pe care o trăiesc. Pentru a potoli această poftă s-au născut romanele". Poate faptul că ați candidat la președinție este încă o manieră de a scoate la lumină vreuna din cele 10.000 de vieți ideale pe care toți le purtăm în noi.

— Foarte probabil. În ceea ce privește romanul, bineînțeles că pentru mine așa e. În adâncul vocației mele a existat întotdeauna acea necesitate de a trăi mai multe vieți, de a ieși din propriul meu destin.

— Mai scrieți în această carte: „Romanele au un început și un sfârșit și, chiar în cele mai informe și mai spasmodice, viața adoptă un sens pe care îl putem percepe." Or, dacă e așa, romanele aduc o ordine în viață.

— Da, o ordine. E un lucru minunat întâlnit la romanele reușite, care îți dezvăluie o lume în care toate au sens, sunt în interdependență, ceva pe care viața reală nu-l are niciodată, ci îl obține doar când o transformi în literatură, când o faci istorie sau biografie. Dar când trăiești zi de zi, niciodată nu ai această viziune atât de ordonată și de coerentă, dimpotrivă, trăiești într-un soi de haos.

Interviu realizat de Rosa Montero și publicat în revista *El País* nr. 76 din 2 august 1992

Traducere și adaptare de Doina LINCU



Întâlnire în parc

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂSCOALA SEIMENILOR

Cel mai apropiat de Matei Basarab, sfetnicul şi cumnatul său Udrişte ot Fierăşti zideşte la jumătatea veacului al şaptesprezecelea pe o ridicătură ce se înalţă lângă lunca Argeşului, nu departe de vărsarea sa, o casă de vară boerească, întocmită din piatră albă de Ruşciuc, lustruită de meşteri până la a o face netedă la simţire.

Vorbind despre ea, localnicii îi spun casa de piatră şi în ea sau primprejur [illegible] întâmplat cele ce ar fi [illegible]etreacă, aşa după [illegible]

Înserare, înnoptare şi în curtea casei de piatră se aude nechezatul cailor, mai năpraznic decât răgetul fiarelor. Complicarea şi înfricoşarea, pătrunde cu vederea zurbalelor, mai ascuţite decât a lupilor noaptea. Călăreţii au tropăit din paragini, năpustiţi ca să sfâşie pe cei ce cu sfat şi îmbărbătare a Domnului le-au stat împotrivă când, fiind cu un picior rănit în război zăcea şi-şi cerca tămăduinţa, dar nu putea să-şi caute boala lui şi slăbiciunile bătrâneţilor de nebuniile dorobanţilor, seimenilor şi ale altor slujitori. Că aceştia se purtară nesăţios, mânios şi aprig, că se îmbogăţise în zilele acelea şi bogăţiile de multe ori aduc oamenii de fac nebunii precum la aceştia. Că strigau prin curtea domnească să le dea lefi şi moşii şi ziceau lui Matei-Vodă să se ducă să se călugărească, fiindcă nu le mai trebuie să fie el domn, că doar ei le ştiu pe toate mai bine şi fără învăţătură. Şi ridică glasul Udrişte, dregătoria asta este o stârpitură, pentru că oricine dă porunci şi orânduieşte pentru binele său şi nu al obştii. Dar cu trebuinţă stă, spuse bătrânul voevod pentru că răzmeriţa slobozeşte numai răutăţile dar adevărata împăcare vine numai de la un sfetnic îmbunat de Mântuitor. Atunci descătuşarea usucă fierea gândurilor şi domol se ascultă până la capăt semenii între ei. Că slujbaşii în răscoală îşi tae unii altora vorba şi capul, de pune o nouă aşezare, dar cu câte jertfe, câştigă la urmă. De nu se mai ştie cine a început cu dreptate că doar blândeţea cuvânta ca om adevăr.

Aducând jertfă mrejelor lor şi arzând tămâie năvodului lor, atâta se îndârjiră în nebunie, că i-au luat turnurile şi ierbăriile. Şi-au intrat în domnie la Târgovişte, şi au spart cămările de au luat singuri ei. Matei-Vodă, bolnav fiind, numai îi blestema (că neputincioşii au acest obicei de blestemă). Între acestea, şi doar de supărare că dorobanţii şi seimenii, acei obraznici îşi vor înmulţi avutul prin pradă nenumărată, ca peştele în mare, că vor strica tiparniţa de la mânăstirea Dealului şi vor năpusti casa de piatră, gonind blândeţea ca pasărea din cuibul ei, au murit şi doamna Elina a lui Matei-Vodă şi au îngropat-o cu cinste mare la biserica domnească, în Târgovişte. Atunci a suflat un vânt nou şi a trecut de s-a tămăduit domnul la picior, de-au ieşit la plimbare pe Argeş până la Fierăşti, de s-au odihnit între zidurile albe şi neted lustruite şi întorcându-se la scaun, dorobanţii şi seimenii i-au închis porţile şi nu vrea să-l lase să intre, ci-i zicea să se ducă să se călugărească, deoarece nu le mai trebuie să le mai fie domn. De necăjit fiind Matei-Vodă, au şezut afară trei zile numai cu boierii şi curtea şi nici bucate nu mai lăsau să ducă afară. Şi atunci glăsui către dânşii bătrânul voevod: „Oşteni dacă ceea ce vreţi să faceţi nu v-ar tulbura cugetul, nu aţi stârni atâta zarvă. Ceea ce cereţi este drept, dar nu şi căile pe care mergeţi. Îngrămădeala nu este temei, atâta timp cât mintea nu a stat la judecată. La ce bun să răsturnaţi o domnie, când nici nu ştiţi cum trebuie să fie aceasta. Vreţi plata simbriei? O veţi căpăta şi fără răzmeriţă. Dacă frământarea voastră este dreaptă şi conştiinţele curate Dumnezeu va fi cu voi, căci nimeni nu poate merge departe fără El. Goniţi gândurile rele, lăcomia, să nu vreţi a lua totul fără a da nimic. De ceea ce sunteţi voi dornici nu veţi avea parte niciodată pentru că felul cum cereţi este rău. Dumnezeu ne-a dăruit timpul de a înfăptui opera Sa şi răbdarea de a ne îngădui până când aceasta se desăvârşeşte.

Dar aceste vorbe cuminţi nu stârneau decât ură şi nebunie.

Şi blestemându-i foarte rău, aşa s-a făcut de au fost tăiaţi pe Teleajen şi parte din ce-au mai rămas s-au abătut pe la Fierăşti de a-i pedepsi pe cumnatul Domnului, al cărui blestem i-a ajuns.

Când intraseră dorobanţii zurbagii în casa de piatră şi sloboziseră slugile ca să dea poruncă, tot mai era nădejde că vor pleca peste o zi-două. Umblau zvonuri că se vor ridica steaguri ca să-i împiedice şi seara, pe ascuns în colţuri, Udrişte asculta şoaptele aduse de vânt. Dar zilele treceau şi nimeni nu sărea să facă zarvă dacă se prăpădeau cele ale vecinului şi oricine se încredea că la dânsul în curte nu se va răzleţi nimic. Şi apoi suiră în scaunul domniei pe Hrizea care aşeză în dregătorii pe cei care-i semănau. Şi o tristeţe mare se cuibări în inimi la Heraşti de dacă ieşea în sat, oamenii se fereau în lături pe uliţi şi după garduri ca să nu-i dea cele de cuviinţă şi tot cu privirea în pământ trebuia să calce.

Deci aflând în fine vremea următoare, Udrişte Năsturel se va ascunde în încăperea tainică, din mijlocul casei de piatră, aceea fără uşi şi fără ferestre unde se ajunge co[illegible]ând printr-o lucarnă ascunsă în [illegible]eriş. Şi credinciosul său sluj[illegible] îi va aduce zilnic seu pentru opaiţ, [illegible] în întuneric se va afla, şi hrană de să-şi ţină zilele.

În acea neîncăpătoare întunecime, tot privind la saltul umbrelor pe pereţi, i se va năzări o înfăţişare ca să aşterne o predoslovie a „Vieţii sfinţilor Varlaam şi Ioasaaf", în care să umble după înţelesul cuvintelor, nu aşa cum sunt scrise, ci cum sunt auzite în amintirea văzduhului dinăuntru.

Toate cuprinse odată, întru depărtare zdrobesc în sihăstrie mustul tihnelor, de curg toate cele bune din duminică. Căci ruga ce este altceva decât slobodul vânt al uşurinţei, care aşează, ca praful pe drum, stăruinţa inimii. Tace liniştea prin colţuri ca înnoptarea sub stele, pătrunsă fiind de nenumăratele rămâneri împlinite şi pe undeva se unesc visele, căci altfel cum de s-ar naşte, o minune, bunătatea din mijlocul răutăţii. În tăria postului se netezesc feţele bolnavilor care luând forma idolilor, îi prind de-i leagă cu împietrire. Uite, stă teama să se piardă cum s-a rătăcit copilăria, ca o haină uitată la fântână, tocmai când deşertul părea că nu mai scapă.

Sfat băgat de căpetenii în încăperea de cinste a casei de piatră. Voci, una peste alta, din care cea mai puternică se umflă: „O cupă de vin!? O, da, de necrezut, plină pe trei sferturi, limpede, aţi fi aflat-o mărimile voastre, de tot limpede! Dar ascultaţi-mă, vă spun eu, cupa dacă este de sticlă şi dacă este ciocnită se sparge, da, n-o să mă credeţi, se sparge! Şi atunci să nu-şi închipuie cineva că este uşoară umplerea ei sau că vinul poate curge mai iute sau mai încet. Acum deci să hotărâm noi cei mai stăpâni şi să primim când vasul se poate goli pe sfert. Şi acum stau să vă întreb: de ce se umple paharul de jos în sus?"

„Buna creştere nu aduce nici un câştig şi nici mai căutat în obicinuinţă nu-l face pe om", strigă altă voce. – Ia aruncaţi nişte câini de casă care au crescut lipăind numai lapte şi să-i ţineţi într-un puţ părăsit, aruncându-le câte o fărâmă de pâine într-o săptămână; blândeţea lor n-o să-i oprească de a se sfâşia între ei." Toate aceste vorbe goale ajungeau prin zid la auzul închis şi întunericul răsuna în chipul în care stă cuviinţă dreptării. Şi într-o bună zi ghiciră seimenii cum că Udrişte s-ar ascunde într-o tainiţă din mijlocul casei de piatră şi începură a-l căuta. Dovedind cu mintea că mai devreme sau mai târziu îl vor descoperi, în noaptea următoare luă drumul codrului.

Mai sus de ţara Heraştilor se întinde o vlăsie în care tâlhuiala este şi cu putinţă şi fără scăpare. Câmpia nu are alte ascunzişuri decât numai jghiaburile puţin adânci fără apă pe care pădurea le umple cu iarbă, numai coveţile alungite şi întortocheate cu apă verde primăvara şi întunecată de arşiţă lâncezind papura şi doar râpele joase sub care bolţile curgătoare udă stejerişuri strâmbe.

Aici nimic nu este necontenit, doar se sfârşeşte, nimic nu este repezit, căci văzduhul leneveşte, nimic nu este de jos până sus, drept sau falnic. În timpul căldurilor se poate ascunde oricine într-o sihăstrie nedesăvârşită care nu este niciodată deplin ferită, pentru că şi în mijlocul verii frunzele galbene ale plopilor prorocesc iarna care fără doar şi poate vine necruţător pentru ascunzători.

Mişcarea stă în multe isvoare care, dacă nu ajung departe şi slesc în ierburi sau rădăcini, au răceală destulă ca să adape obiceiurile. Tot ce încolţeşte are răbdare împotriva uscăciunii, care o dată şi o dată tot o să-şi plece coborâşurile pentru înalbăstrirea neofilirii.

Dintr-o pădure într-alta se trece uşor, pe un gât de ţarină, lucrată numai din supunere faţă de stăpâni, dar care nu-i îndestulează decât pe aceştia, căci cei de baştină se aleg cu pânda, ştiind locurile mistreţilor, nişte adânciturі în frunze care fără căderea tălpii mai jos nu pot fi aflate în stejerişul ce anume pentru ascundere nu se răreşte acolo.

Ci pierindu-le prinsul, de mare turburare cuprinşi fură prădalnicii, şi numai ce închiseră pe coconii lui în încăperea fără lumină din cuprinsul pereţilor. Şi ca să dovedească lumii că aleasa creştere la nimic nu-i bună şi că şi cei cu carte tot ca josnicii se poartă, preţ de mai multe zile bucate nu le lăsară, şi după aceea pe fiecare zi o ciosvârtă stricată aruncau jos şi de pe acoperiş îi batjocoreau cum se loveau între ei pentru puţină mâncare. Dar omul nu-i rău cel ce lipsit de cele cuvenite suferă, ci hain în faţa dreptăţii stă cel ce nu-i dă cele omeneşti.

De or jefui casa cât o fi hainia lor de mare dar găseşte-i cruţare doamne, un rost, să rămână întreagă, se rugă Udrişte Năsturel în pădure, că dacă ar sta dărâmată, tot cugetul alcătuit într-însa s-o risipi. Că stând ridicate încăperile încheiate cu gândul la alb-fumuriu al pietrei de Ruşciuc în putere îmi sta de a mă desface de trupul lăsat în pribegie şi de a călca cu duhul pe lespezile paşilor mei. Acolo, în tăcerea lipsită de mine şi de împotrivire, alături de arătările cele mai duioase, îmi va sălăşlui tihna cu credinţă neîncetată şi amintire nepotolită, în zilele neîmplinite.

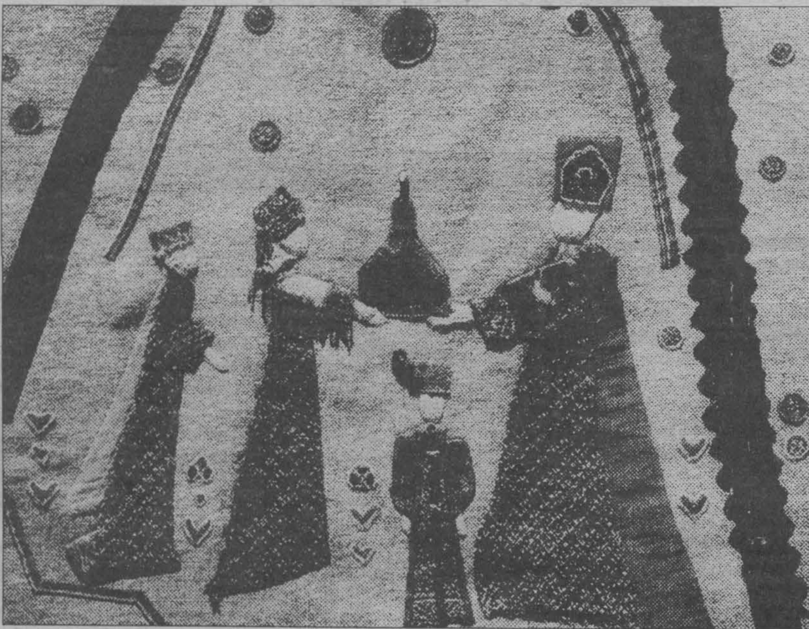
Cele de până acum şi care vor să vină, s-or păstra în rămasul bun al verii, sub încinsul răbdării ca florile în tufişurile de salcâm, deschise ca cel mai pătruns timp al întâietăţii. Freamătul potolit se naşte din mişcarea în sus şi în jos a strâmtorii adietoare. Trecând pe lângă mânăstire unde vulturul cu două capete ţine în gheare să nu cadă parcă, pisania, Udrişte se umbri în pădurea de carpeni ale căror răsfirări se cuprindeau într-un pod acoperitor mai aproape de pământ decât de cerul ţinut de scoarţa crăpată, mai rar neted – pătată dimprejur.

Cu tărie în putere nu se află părăsitul luminişurilor, că doar se arată peste tot la fel de clar – umbrit, unul ca toate celelalte de până acum şi din totdeauna.

Şi tot mergând, desluşiri se îmbulzeau în vederile dinăuntru, ca cele fugare: „Aşa de puţine fântâni sunt de-a-lungul drumului prin vlăsia aceasta, că trebuie botezate ca să curgă limpede. Celelalte, dacă te apropii, seacă şi dacă le întorci spatele, se înglodesc, să nu fie făcută mai uşoară arătarea firilor, căci mai grele vor sta desluşirile rosturilor. De se numără înfăţişările lumii nu vor ajunge degetele de la mână şi ca să nu se întindă năstruşnicia, va trebui născocită închipuirea. Şi acum iată ce trebuie să fie de ajuns: adevărul care nu se descoperă, ci se îndură."

Ruina este pierderea unei aripi care zace nemişcată, nemaibătând pentru câştigarea înălţimii. Treptat cerul şi norii se depărtează, se micşorează, ramurile se apropie, cresc. Tot ce sboară se află în altă parte, tot ce merge este ascuns în desişuri agăţat în singurătatea dintre cele două ape, între plutire şi alergat, timpul nu poate să mai însemne decât cădere. Chiar renunţând la totul, aruncat mereu pentru uşurinţă, lipsa acelui aer de suire, sperie ca o tristă prăvălire.

Din descurajare treaz se pomeni cu o aripă fâlfâind alături, ridicat de un sbor care-l întrecea pe al său, făcându-l nemaisfârşit.



Ctitori (tapiserie)

Alexandru TRIFAN
Premiul pentru proză la Festivalul Nichifor Crainic

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Un „alt" Labiş?

Întregirea operei lui Nicolae Labiş, prin recuperarea poemelor rămase în plasma proteică a manuscriselor sau prin deshumarea celor răspândite în periodicele vremii, a fost declanşată, precum se ştie, de grupul de prieteni care s-au îngrijit de apariţia primului volum de postume intitulat (de autor) *Lupta cu inerţia* (Bucureşti, 1958). Cine ar fi crezut atunci (mai ales că afirmaţia lui G. Călinescu, care îl considera pe Labiş „un poet pe deplin exprimat" a fost citită(?) de unii, deliberat, fals restrictiv: „pe deplin exprimat"= complet epuizat?!) că laboratorul de creaţie al poetului ar putea furniza încă un număr atât de important de inedite?!

Paginile multor periodice ca şi sumarele ediţiilor ulterioare au înlăturat (în cazul că a existat într-adevăr) orice urmă de îndoială în această privinţă. S-a constatat astfel că poetul, de o spontaneitate creatoare ieşită din comun, fusese cu mult mai prodigios decât se putuse îndeobşte prevedea, manuscrisele sale oferindu-ne, pe parcurs, o cantitate incredibilă de material (nu numai) liric, în formă definitivă sau în stadii de elaborare mai mult sau mai puţin avansate, dar purtând, oricum, sigiliul marelui şi inconfundabilului talent cu care destinul îl investise pe acest răsfăţat al muzelor, dar cu care, din nefericire, soarta s-a dovedit a fi atât de nedreaptă şi crudă. Şi dacă, între timp, mai ales ocazional (la aniversări sau comemorări), mâini grăbite, căutând cu înfrigurare „lozul cel mare", reuşiseră să mai scoată, fortuit, din „urna" atelierului său de creaţie alte şi alte file inedite, de la o vreme hazardul demersului a fost treptat abolit, graţie unei investigaţii mai atente, mai sistematice şi mai adecvate, acţiunea întregitoare îndreptându-se, după apariţia, în 1987, a *Albumului memorial „Nicolae Labiş"* (editat de revista „Secolul 20"), spre cota finală. Pentru cine a urmărit cu o anume atenţie acest proces, nescutit de dificultăţi şi şicane venite din partea culturnicilor suceveni ai momentului, a fost lesne de observat că din specimenele publicate (şi, câteodată, republicate) revuistic, s-ar putea alcătui un volum reprezentativ de postume, substanţial şi relevant pentru un „alt Labiş", dacă nu total diferit de cel cunoscut, în orice caz semnificativ pentru acel „Labiş din propria-i intimitate", cufundat, cum însuşi afirmă, în sine „la mare adâncime".

Ceea ce şi încercăm să facem (ca şi altă dată), propunând atenţiei publice un poem (ca şi) inedit (tipărit la data de 8 februarie 1990 în efemera publicaţie suceveană „Pro natura", anul I, nr. 4, p. 5), încărcat de referinţe şi simboluri. Poemul ni se pare concludent pentru un Labiş marcat de o reflexivitate glacială, grav-meditativă, „irosind scântei în ţărâna murdară", confruntându-se „cu cele mai crâncene furtuni", plutind „pe gheţarul rătăcitor al veacului" şi pregătindu-şi disponibilităţile spre a se avânta „în zborul cel mare". Avem a face, în acest poem, cu un Labiş, în altă ipostază a miticului Icar, însetat de mirajul străbaterii repetate a nemărginirii mereu reconfortante, condiţie sine qua non pentru a-şi împlini „chemarea destinului" întru creaţie perenă: „Eu voi cânta cântece cristaline ca gheaţa/ Şi voi râde cu râs de sidef/ (...)/ Şi voi mai cânta o dată, în gând, / Cântecele multicolore şi depărtate ale trecutului." Menirea fiind împlinită, urmează avântul „impetuos în ultimul zbor", „mult mai departe spre infinit", altfel spus, contopirea cu veşnicia transcendentală, prin abandonarea definitivă a imanentului, a efemerului corupt şi coruptibil. Aspiraţia spre absolut, spre consubstanţialitate cu eternitatea spiritului apare, deci, ca o trăsătură definitorie, proprie personalităţii lui Nicolae Labiş cel de la „douăzeci de ani şi încă unul", similară, mutatis mutandis, aspiraţiei din care a izvorât şi nestăvilita propensiune spre recea nemurire a Luceafărului în urmă cu mai bine de un veac. Dar iată, integral, textul acestui poem, pasibil de multiple şi interesante glosări exegetice, datorită conotaţiilor încorporate într-o substanţă lirică densă şi translucidă.

Nicolae CÂRLAN

Pinguinul

Stau și țintesc cu ochiul mare și negru
Negura genunilor de sub mine.
Mă pregătesc să mă avânt în zborul cel mare
Și încă nu pornesc.
Ploile udă penele mele roșii
Și vântul îmi înfioară aripile ca pe niște flăcări.
Eu stau și țintesc cu ochiul mare și negru
Negura genunilor de [illegible]ine.
Mă gân[illegible] o dimineață de toamnă
Rece, umedă și însângerată de zori,
Irosind în țărâna murdară
Bruma scânteietoare care va muri.
Mă gândesc că mă trec cu fiecare dimineață de toamnă
Pentru ca să revin mereu în alte dimineți,
Pururi la fel de rece, umed și însângerat
Irosind scântei în țărâna murdară.
Când îmi aplec capul sub aripă
Și-mi ascult gâlgâirile roșii ale inimii,
Mi se pare că aud trecutul vuind subtil
Răzbind până la mine de dincolo de morțile mele trecute.
Aud cum clipește fluviul albastru
Și barca piticului Li-Tai-pe cum trece încet.
Aud cântecul clopoțeilor de aur de pe lira lui
Și dansul stelelor bete de sub glasul lui subțire pierdut și tulburător.
Apoi deodată aud gâlgâind ceva, ca un pocal răsunător pe gâtlej –
E piticul Li-Tai-pe care se înaltă în canalul aurit, sub stele.
Mi se pare că sunt scăpărări de spadă
Și trosnete de cupe ce se sfarmă de tavan...
În clinchet de mandole galbene
Aud cum François cântă un cântec de beție.
Vântul de chihlimbar vibrează în cristaluri
Și banii de aur roșii licăresc la fund...
Pribeagul Francois scapă spada și adoarme cu fruntea în podea
Și visează că ștreangul îl cheamă, și râde prin somn.
Scot capul de sub aripa roșie și privesc –
Mă aflu pe ghețarul rătăcitor al veacului meu,
Am trecut prin cele mai crâncene furtuni
Și mă așteaptă alte furtuni și mai crâncene.
Mii de pinguini roșii bat din aripi, dezlănțuiți,
Împingând ghețarul meu mai departe.
Și ghețarul însuși e parcă un cheag de sânge uriaș,
Hălăduind fără rost
Prin oceanul în care s-a revărsat fluviul albastru și fluviul galben. –
Eu stau și țintesc cu ochiul mare și negru
Limanul îndepărtat.
Mâine mă voi avânta în sfârșit în zborul cel mare,
Ca să-mi însemnez cu propriul meu sânge dâra roșie pe azur,
Sub ochii uimiți ai micilor pinguini roșii.
Desigur, nemărginirea mă va sorbi – Icarul nou –
Micii pinguini vor țipa jalnic, fâlfâind dezlănțuiți din aripi
Și cheagul de sânge va pluti mai departe
Către liman, în oceanul albastru și galben.
Apoi, ca o dimineață de toamnă,
Voi veni din nou, cu aripi albe,
Ca să-mi împlinesc chemarea destin[illegible]
Pe polul alb va lumina ziua albă
Și vor crește mari arbori albi, cu poam[illegible]
Pinguinii albi vor țipa din nou, a veselie, văzându-mă
Și-mi vor da să sorb vinul alb...
Eu voi cânta cântece cristaline ca gheața
Și voi râde cu râs de sidef,
Apoi voi privi zăpada caldă
Cu culoarea albă revărsată peste tot, ca un drapel.
Îmi voi vârî din nou capul sub aripă.
Voi auzi gâlgâirile amestecate ale inimii
Și voi cânta o dată, în gând,
Cântecele multicolore și depărtate ale trecutului –
Iar voi scoate capul să privesc,
Ochiul meu mare și negru nu va mai vedea nimic
Și cu curajul deznădăjduit pe care-l am în sânge
Voi porni impetuos în ultimul zbor.
Mă voi duce ca odinioară, dar mult mai departe, spre infinit
Și voi urma ultima dată soarta miticului Icar.
În urma mea, poate albul va fi pătat cu albastru,
Albastrul iar cu galben, galbenul cu roș,
Omenirea poate își va începe viața de la cap,
Cu trosnete de scântei și țipete de pinguini.
Și chiar dacă spiritul meu va mai pluti peste toate
Pământul inimii mele pururea nu va mai fi.

Nicolae LABIŞ

Bianca

Decolteul ei miroase întotdeauna a chifteluțe
ca și cum cineva ar fi atârnat acolo
două castronașe foarte sexy umplute
cu carne, cartofi fierți, pâine muiată în apă și stoarsă,
toate astea trecute prin mașina de tocat de două ori
cu atenție, cu mare atenție să nu rămână vreun zgârci neobservat
și să tulbure sfera
când poftește
și Bianca este de mică foarte pofticioasă
sânii ei rotunzi, tari, formați de o mână divină
se înroșesc, dogoresc, se rumenesc clipocind
în jurul ei miroase amețitor a prăjeală
iar vârfurile sfârcurilor maronii, ușor arse
freamătă sub pânza capoțelului înflorat
Bianca este atât de pofticioasă încât
atunci când face mâncare
nu se poate abține și din când în când
bagă în gură câte o bucățică de carne crudă
deși toată lumea i-a spus că nu e bine
a citit și-ntr-o carte c-ar putea face, Doamne, ferește,
tenie și de la asta i-ar trage și moartea
dar nu se poate abține
dacă o ține așa, când o pofti la un bărbat
o să se uite la el și o să-i tot vină să bage în gură
câte o bucățică
mai o ureche, mai o bucată de nas sau un deget
cum ar mai crede-o dla că ea e foarte pudică
și foarte emotivă
și fată mare
au încercat vreo doi s-o înghesuie
dar n-au reușit nimic
s-a ținut tare
unuia aproape ce i-a scos ochiul drept cu furculița
a zis bogdaproste că nu nimerise să pună mâna
pe satâr
doar sfârcurile zglobii o cam dădeau de gol
și-și cereau drepturile
de, tinerețea
dar Bianca este o ființă morală și cu nervii tari
cinstea mai presus de orice
vrea întâi la biserică
ce frumos se visează - în alb, cu floare de lămâiță
cu voal până la pământ
ah, ce frumos, suspină Bianca,
iar cârnăciorii rozalii care ies din mașina de tocat
se răsucesc în jurul degetelor ei ca niște inele de logodnă.
Seara, adoarme legănată de mirosul de chifteluțe
al decolteului ei virginal.

Diana MANOLE
Premiul pentru poezie la Festivalul Nicolae Labiş, Suceava, 1992



Biserică din Poiana Ţapului

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

La închisoare sau în Honolulu!

Discuţia pe teme cinematografice, iscată în presa de diferite culori, seamănă şi nu seamănă cu dezbaterile consacrate filmului românesc în deceniile trecute.

Seamănă, prin absenţa sau modul precar de manifestare a spiritului critic. Cam ca la fosta Asociaţie a cineaştilor, când intervin în dispută realizatorii, fiindcă în ceea ce-i priveşte pe criticii de specialitate – dintre care unii s-au abţinut în trecut, ani în şir, să se pronunţe asupra producţiilor autohtone, iar alţii au fost împiedicaţi să o facă – ciudat e că şi unii şi alţii strălucesc acum prin absenţă. E-adevărat că nu prea era loc şi nici tocmai locul lor printre furioasele luări de cuvânt de la ultima Adunare generală a Uniunii Cineaştilor sau în suita strictă a textelor inspirate de ea. Spre a parafraza o formulă celebră, atât de puţină solicitudine faţă de critică şi faţă de critici ca în discuţia din vară, ca în ultimii trei ani şi ca de când ne ştim, nu ne amintim să fi existat vreodată. De aceea, poate, dacă s-au semnalat vreo două semnături de filmologi în josul coloanelor respective, ceea ce a funcţionat în intervenţii a fost doar ipostaza de ziarişti a criticilor, contaminaţi de o vervă gazetărească de suprafaţă, în stilul presei de scandal; prea bine sincronizată cu contextul ori luându-se la întrecere pentru performanţe de stridenţă.

La două luni de la declanşarea ostilităţilor, uneori la a treia sau a patra apariţie a aceleiaşi semnături, se discută în continuare scripte legislative şi cifre de buget, bilanţuri financiare şi tehnici de vot în şedinţe nu prea statutare, apoi statutele în cauză şi cam atât. Cifrele însele - de pildă fondurile repartizate unui film ori numărul spectatorilor - scapă oricărei analize critice, nu interesează nici un plan secund ori prioritar de referinţă (valoarea filmului, gradul de satisfacţie a spectatorilor număraţi), nici racordurile care sar în ochi, cu starea actuală a altor domenii ale culturii. Diagnosticul (bineînţeles catastrofic) e formulat ca şi cum cinematografia ar funcţiona sub un clopot de sticlă şi în afara propriei istorii, statisticile, văzute la suprafaţă şi global, sunt aruncate în capul partenerilor de dialog, însoţite de cele mai grave acuzaţii, nedemonstrate, decât prin oţioase asocieri frazeologice, scrise cu ochii injectaţi şi pe ne-răsuflate.

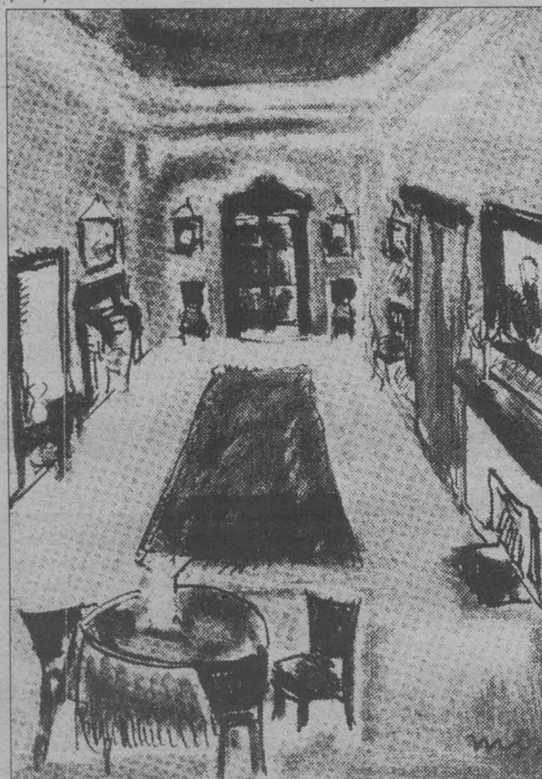
De la acest punct încolo, discuţia în curs nu seamănă totuşi cu cele anterioare, datorită violenţei polemice extinse pe întreg spaţiul libertăţii de expresie, cu atacuri de ordin politic, juridic şi o radicalitate reductibilă la principiul „care pe care". Criteriile de judecată rămân însă secrete şi în acest plan: în dispută nu sunt programe diferite de guvernare a cinematografiei, nici argumente de susţinere a unei direcţii sau alteia în „politica de autori" a realizatorilor, necum metodologia de lucru rămasă într-un stadiu artizanal. Marea bătălie pentru desemnarea unui candidat şi numirea unui preşedinte la Centrul Naţional al Cinematografiei a fost dominată de tendinţa trimiterii partenerilor de vot şi de discuţie fie în tenebrele dosarelor personale sau de-a dreptul la închisoare, fie - textual, din titlul unui articol dintr-o revistă literară - în Honolulu. Rezultă că incriminaţii trebuie să pună punct propriilor filmografii sau, în orice caz, să nu mai figureze printre virtualii colaboratori ori interlocutori, decât în ipoteza acceptării automate a unei bănci din spatele clasei şi a unui sertar de gen anume, precis etichetat cu anticipaţie prin ucaz definitiv. Atât de puternice sunt tensiunile confuze şi resentimentele obscure ce s-au cerut descărcate cu aceste prilejuri, pe fundalul local acultural al cinematografiei, încât luciditatea spiritului critic n-a putut fi stimulată nici de omnipotentele solidarităţi politice sau de văditele incompatibilităţi estetice: am asistat la exmatricularea verbală reciprocă a unor cineaşti aflaţi în aceste săptămâni pe aceeaşi listă electorală şi, invers, la mezalianţe de ocazie, la unificarea granitică a opţiunilor şi limbajului între gezetari ce n-au fost niciodată - şi e îndoielnic că vor fi vreodată - alături într-o discuţie profesională propriu-zisă. Singurul liant, suficient sieşi, prin reducţia problematicii la aceea a puterii, a devenit ambiţia de păstrare in corpore sau debarcare punitivă a colegilor regizori aflaţi într-un număr de funcţii administrative, eventual prin trimiterea unui elicopter, pe acoperişul sediului C.N.C. din strada Iulius Fucik, cum a şi recomandat, din titlu, un alt articol, simetric, dintr-un cotidian de prânz.

Există însă şi ceva bun în această vânzoleală. Vrând-nevrând, mai mult indirect şi cu efect de bumerang, căci în focul imprecaţiilor miza pare să scape combatanţilor, resortul discordiei scos la iveală îl constituie statutul regiei de film şi locul regizorilor în cinematografie - adică esenţa oricărei politici în domeniu. Iar prin împrejurarea - nici ea luată în seamă - că în cele vreo zece funcţii de conducere la C.N.C., la casele de filme, ca şi la Arhiva Naţională de Filme şi la Academia de Teatru şi Film, s-au aflat după 1989 unii dintre (dacă nu toţi) regizorii cei mai buni pe care îi avem, ipso facto, discuţia deconspiră poziţia faţă de valoare şi faţă de talent, în această artă fără muză. Acablaţi de gelozii intratabile, regizorii înşişi nu dau semne că realizează ce e, de fapt, în joc şi cu atât mai departe de „problemă" sunt cei ce taie nodul gordian decretând ca „regizorii să treacă pe platourile de filmare", întrucât nu s-au priceput să fie producători. Nu ştiu ce ne face să ne amintim că, în 1951, după retrogradarea regizorilor din calitatea de autori ai filmelor şi introducerea celorlalte norme de import răsăritean, proaspăt numitul preşedinte al „Comitetului cinematografiei" scria : „O serie de noi preocupări privind creaţia în arta cinematografică au trecut pe primul plan: scenariul literar, ca bază artistică-ideologică a fiecărui film..." Nu e de crezut că există riscul să ne întoarcem la „scenariul de fier", nici de a se nega astăzi teoretic drepturile auctoriale ale regizorului de film. Dar dacă logica disputelor din ultimele două luni ar fi pusă în practică - nu fără justificarea unei reacţii la „regizorocraţia" de după 1989 şi la valul de „filme de autor" riscate - ar însemna ca noul preşedinte al C.N.C., scenaristul Petre Sălcudeanu, după ce se va pasiona din prima clipă şi îndelung de scriptele financiare ale predecesorilor, să vină cu noutăţi de felul: „problema nr.1 e scenariul", în ideea că filmele se fac *după* „scenarii" oferite ca atare de scriitori - câte unul de fiecare, urmând ca apoi să se plângă că aceiaşi scriitori nu prea ne dau ei înşişi „scenarii bune" - de la subiect şi adaptare la scenarizare şi dialoguri - gata de repartizat pentru decupajele regizorale şi de trimis spre ilustrare pe platouri, după prealabila lor onorare la casierie, ca lucrări literare individuale.

Cert e că, deocamdată, alte două teze, din arsenalul anilor '50 şi următorilor, cunosc o simptomatică recrudescenţă recoafată, sub pretexte specifice şi oportune care compromit disocierile estimative şi inversează ierarhiile: 1). tematismul, tipicitatea, tabu-urile moraliste, „imaginea României în lume" - cum s-a întâmplat în campania de presă din 1990 împotriva filmului lui Lucian Pintilie, *De ce trag clopotele, Mitică?*, cu argumentele cenzurii din 1980 („noroaiele" întâlnite şi în *Reconstituirea*, atacat încă o dată la reluare) şi cum s-a întâmplat, cu totul recent, în unele discuţii la Festivalul de la Costineşti; 2). „Măria Sa Publicul", nu doar ca destinatar şi finalitate a operei cinematografice, ci şi ca unitate de măsură definitorie şi criteriu de valoare, în speţă unic („nu juriile complice ale UCIN-ului, ci numai publicul") - folosit pentru descalificarea filmelor de calitate şi lauda subproduselor speculative (gen *Liceenii Rock'n Roll, Miss Litoral*), date ca filme comerciale onorabile.

În sfârşit, o curiozitate: acum doi ani, la Costineşti, precedentul film al lui Dan Piţa, *Rochia albă de dantelă*, n-a obţinut nici unul dintre primele patru premii ale festivalului; acum două săptămâni, la Veneţia, ultimul său film, *Hotel de lux*, a cucerit un Leu de argint. În această dublă disproporţie, ce e la mijloc: o foarte mare diferenţă de valoare între cele două opere sau o uriaşă diferenţă între atitudinile faţă de valoare?

Valerian SAVA



Proiect de decor pentru piesa „Din jale s-a-ntrupat Electra"

MUZICĂ

Comuniunea magică

Vara s-a sfârşit şi o dată cu ea s-a isprăvit şi vacanţa muzicală. O vacanţă pe care am petrecut-o fiecare cum am putut: unii la mare (la „Competiţia baghetelor" de la Constanţa, adică) – alţii la munte (la festivalul „Tineri dirijori" de la Buşteni, spre exemplu); unii prin cele străinătăţuri (ehei, Bayreuth-ul...), alţii în vreun centru univesitar unde s-au organizat cursuri de vară (ca la Cluj, de pildă)... Pentru toţi însă, în afara acestor oaze sonore, lunga vară fierbinte a însemnat traversarea unui deşert muzical, prin care am supravieţuit doar datorită „conservelor": discul, banda, caseta. Ne aşteaptă acum reîntâlnirea cu muzica vie, aceea care se naşte în spaţiul miraculos al sălii de concerte sau de spectacole, pentru a muri de îndată – sublimă efemeridă! – fără altă ambiţie decât de a fi trăit *clipa*, împreună cu, prin şi pentru noi, cei prezenţi atunci, acolo. Şi fără altă nădejde secretă decît de a ne fi marcat destul de puternic spre a o păstra, neştearsă, în amintire...

Dar oare câţi dintre cei care iubesc efectiv muzica, până-ntr-acolo încât le este nu necesară, ci indispensabilă, ca hrana spirituală primordială, preferă să o consume proaspătă şi naturală, în locul şi momentul producerii ei, decât cu grijă preparată şi ambalată? Din ce în ce mai puţini, dacă e să judecăm după priveliştea dezolantă a sălilor goale din stagiunile trecute...

Veţi spune poate că e un fenomen firesc, de vreme ce, iată, şi video-caseta a alungat publicul din sălile de cinematograf! Este şi nu este, acesta, un adevăr. Pentru că Arta temporală, Arta mediată îndeosebi – de oricare rang ar fi ea, de la aceea cerească a Muzicii la cea pământeană a Filmului – are nevoie, pentru a fi receptată la maxima ei intensitate afectivă, de contopirea fluidului emoţional emanat simultan de către fiecare dintre interpreţii şi spectatorii ei. Iar dacă vi s-ar întâmpla să participaţi la acelaşi act artistic de două ori: o dată singur de tot, în faţa scenei (de concert sau de teatru) pe care se desfăşoară cea mai perfectă repetiţie generală *fără public*, ori în faţa ecranului pe care rulează numai pentru dvs. cea mai cutremurătoare peliculă; a doua oară pierdut în mijlocul unei mulţimi (desigur, o mulţime *aptă* să înţeleagă faptul de artă respectiv – nu una opacă sau chiar ostilă lui) – v-aţi da seama în ce măsură neaşteptată, nebănuită, trăirea vă este amplificată de comuniunea magică astfel stabilită.

Ştiu, mai bine zis, simt asta, astăzi, doar fan-ii muzicii pop, rock ori jazz, care îşi cultivă cu bună ştiinţă beţia divină ce le-o provoacă o asemenea stare de graţie. Şi mai există o categorie asemănătoare de spectatori: aceia care frecventează cu asiduitate, cu fervoare chiar, *concertele* tenorilor celebri. Nu întotdeauna şi *spectacolele* de operă în care aceştia cântă, pentru că ceea ce-i interesează, îi vrăjeşte şi îi entuziasmează este vocea în sine, performanţa ei în paginile de toată lumea cunoscute, iar nu muzica în întregul ei. Ca odinioară, acum două secole şi mai bine, în era primadonelor şi a castraţilor...

Ce-i de făcut, oare? (Cum se vede, nu numai la noi, ci pretutindeni...) Cum ar putea fi convinşi melomanii să revină în sălile de concerte şi spectacole, acolo unde, oricât de imperfectă ar fi execuţia, se petrece totuşi ceva extraordinar, ceva inegalabil, ceva de neînlocuit, ceva fără de care hrana lor spirituală predilectă, Muzica, nu va fi niciodată asimilată integral? Cum?

Luminiţa VARTOLOMEI

ARTE PLASTICE

Un început de drum

Aflată la puţină vreme de la absolvirea Academiei de artă, Florica Prevenda nu poate prezenta, de bună seamă, decât un palmares artistic modest în evenimente. Ceea ce ne apare însă cu adevărat important pentru perioada sa de debut este seriozitatea cu care tânăra pictoriţă şi-a pregătit fiecare apariţie în public, modul grav în care înţelege să-şi facă cunoscute demersurile creatoare. Aşa se face că lucrările sale au atras atenţia ori de câte ori au fost trimise la manifestări expoziţionale din ultimii ani. Un prim succes l-a înregistrat la Saloanele Moldovei (de la inaugurarea lor, anul trecut, la Bacău) când artista, pe atunci încă o debutantă necunoscută, a primit Premiul I pentru pictură. A urmat expoziţia personală de la Căminul Artei din Bucureşti.

Remarcată în acelaşi timp de specialişti români şi străini, Florica Prevenda a fost invitată, în această vară, să participe la Simpozionul „Hinter den 7 Meeren" (De peste şapte mări), desfăşurat la Wernigerode, în Germania, şi ajuns la a doua ediţie. Iniţiat de doamna Ute Surowy, critic de artă, şi susţinut de autorităţile locale, Simpozionul din Wernigerode are prin concepţie o dimensiune europeană, oferind promisiunile unităţii şi ale creaţiei pe care arta le poartă în mod exemplar. După primele două ediţii, experimentul cultural de la Wernigerode este considerat de toată lumea o izbândă, şi acum se caută posibile modalităţi de diversificare şi implicare în actualitate.

Lucrând alături de pictori, graficieni şi sculptori din Anglia, Franţa, Italia, Spania şi Germania, tânăra artistă din România a constituit o „prezenţă picturală distinctă, în care se adună armonios datele propriei sale înzestrări, cu aspiraţii ale tinerei generaţii de pictori din ţara noastră. Integrate în expoziţia de deschidere a Simpozionului (lucrări aduse de acasă) şi în expoziţia finală (lucrări realizate la faţa locului), tablourile Floricăi Prevenda urmează să fie prezentate, în aceeaşi companie internaţională, în mai multe oraşe germane, ceea ce în fond amplifică semnificaţiile şi funcţionalităţile simpozionului.

Făcând parte dintr-o generaţie de pictori ce nu cunoaşte complexele raportării la realităţile artistice ale trecutului, Florica Prevenda abordează actul pictării şi opera rezultată ca expresie nemediată a universului său lăuntric. În acest univers, e adevărat, realitatea tangibilă îşi poate găsi unele reflexe, dar realul nu se află acolo pentru a fi descris, ci ca parte organică a viziunii picturale. Ceea ce în plan cognitiv se desemnează ca element de peisaj, în tabloul devenit secvenţă de limbaj se încarcă de sarcini expresive noi, venind din spaţiul subiectiv. Topite în incandescenţa expresiei plastice, aluziile la aspectele vizibile dobândesc o condiţie abstractă, pentru a atinge, pe această cale, dimensiunea concretă, identificabilă în câmpul ireductibil al expresiei artistice. Datorită unei astfel de situaţii, în pânzele sale nu asistăm la un conflict între tendinţele figurative şi nefigurative. Efluviile de culoare purtate de energiile interioare destramă numai în aparenţă formele. Ele nu anihilează principiile formale; dimpotrivă, acolo unde pândesc clişeele narativ-literare, ele aşază repere de la care poate începe o nouă construcţie plastică. Nu este vorba, deci, de un informal destructiv, diluvionar. Traseele dinamice nu transcriu gestul pur şi primar, ci mişcarea ca un principiu al devenirii cosmice.

Florica Prevenda acreditează un anumit tip de expresionism care reintegrează subiectul lumii, regăsind premisele mai vechi ale expresionismului, dincolo chiar de tensiunile spre absolutizarea individualului cu care operează transavangarda.

Constantin PRUT

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFITTI

Gheorghe TOMOZEI

Septemvrie

Septemvrie al dulcelui început de toamnă, septemvrie al întâlnirilor (şi al despărţirilor) din prea multă dragoste, luna blândă a căderii frunzelor, a florilor îngenunchiate de ploi, septemvrie, deopotrivă al năruirii şi al visării.

Septemvrie al jindului meu de himere, al castei împăcări cu desfolierile vegetale, al cumpenei dintre anotimpuri. Solemn, vechit de griji, încercănat de insomnii, septemvrie îşi lasă pe oasele mele dogite de vers, aurăriile-i îndeobşte ieftine, desemnele lui trase parcă din uitate manuscripte din poduri de schit, închipuite de cronicari cu capete retezate şi murmurate de voci fără trup...

E al meu. A fost totdeauna domeniul meu, largul meu câmp de vânătoare cu şoim pe umăr. Vânătoare de ce? Vânătoare de mere domneşti şi prune gârlane, de struguri muiaţi în smalţ de Vizanţ, vânătoare de pace a sufletelor.

Mi se părea că intru, în fiecare alt septemvrie, altul, că mă aşteaptă o iubire, alta, când iată, ajuns cu caii de poştă ai vârstei la un fel de han al înţelepţiei şi aşezării, mă regăsesc, iarăşi, acelaşi, cu tot ce sunt (cu tot ce mai sunt), cu fruntea neplecată spre icoana unei noi frunţi, singur şi dedat tăcerii şi aşteptării.

Stingere?

O, nu, firească stagnare într-un ceas fertil, înaintea unui drum ce trebuie bătut cu paşii, cu degetele, cu pleoapele. Septemvrie îşi puieşte în preajma mea seminţele unor posibile reînfloriri, peste secundă, peste oră, peste timp.

Mere

Dintr-o efigie heraldică a Ţării n-ar putea lipsi, alături de strugure, mărul, merele dulcilor noastre toamne.

În dimineaţa trecută am văzut intrând în marea cetate un lung, curios, convoi de camioane grele. Înaintau încet, cu precauţie, de parcă ar fi transportat amfore cu gât subţire, după cum, într-o întunecată nălucire de-o clipă, le-am crezut (sugestie cinematografică) maşini de război pregătite pentru cine ştie ce grozavă încleştare.

Erau doar nişte camioane (care) cu mere venite din livezi şi oferite jindului copilăros ce ne tulbură poftele caste.

Merele. Le socotesc bolovanii megalitici cu care maivechii şi-au înălţat zidirile lor împrejmuind case de lemn, alcătuiri proteguitoare gata să îngenunche diluvii şi viscole, gata să ţină piept săgeţilor vrăjmaşe.

Cu mere am podit odăile de sfat, de petrecere sau nuntă, săli de tron adăpostind arme tocite de fală; niciodată cu fierul bătrân.

Aşezate pe grumazul merelor, poduri şi turnuri de veghe. Merele albe şi roşii, bucoavne de tipografie primitivă imprimându-şi cinstitele obraze pe cerul înjghebărilor noastre, de totdeauna albastru. Merele, jucăria săracă a copiilor. Şi, tot ele, adăugate, în mari chivote, podoabelor de zestre ale domniţelor.

Merele, semne. Merele, cuvinte. Vorbire (şi scriere) cu mere (miere încetată, pietrită în tipar rotund), merele – cântec.

Au şi ele rangurile lor. Au chipul, mereu altul de la un tărâm la altul al Ţării de ţări.

Merele – Voroneţuri şi Dragomirne.

Merele, bulgări de soare şi lună.

Ele rostogolesc peste înscrisurile istoriei românilor, capete cu chip omenesc, ale jertfei.

Capetele coconilor lui Brâncoveanu, mere.

Tencuită cu mere gropniţa din zid în care şi-a închis Marele meşter, femeia.

Spunem: vin merele! şi vine toamna.

Merele: cântarea cântărilor...

LA PLECAREA MARGARETEI STERIAN

Mi-e frică să mă gândesc că, o dată cu Margareta Sterian, piere cel din urmă reprezentant de seamă al extraordinarei generaţii care, după primul război, a dat picturii româneşti prestigiu european. La Academia Ranson, profesor i-a fost Bissière, unul dintre cei care, cei dintâi după Kandinsky, au adus regulile severe ale coloritului abstracţionist în sălile şcolilor de artă; dar ea a ştiut să preia mai ales acele date care stabileau un cadru raţional, coerent, construcţiei cromatice.



Portretul Margaretei Sterian

– Ilustrăm acest număr cu lucrări de Margareta Sterian –

Şi, mai ales, nu s-a despărţit niciodată de temeiurile marii tradiţii europene care s-au consolidat de-a lungul studiilor sale pariziene, în galeriile muzeelor, dar şi în seminariile de la Ecole de Louvre, conduse atunci de Louis Hautecoeur. În ţară, s-a aflat printre cei care au impus o viziune nouă, au aspirat la eliberarea artei de poncifuri, de prejudecăţi, dar şi de frivolitatea prelucrării sugestiilor de ultimă oră. Asociaţiile din care a făcut parte (adesea ca membru fondator) au fost printre cele care au contribuit la păstrarea unui fertil echilibru între expresia specifică a creaţiei culturale româneşti şi a celei a întregii Europe. Se afla, în expoziţiile organizate de aceste grupări, alături de Chirico, de Léonor Fini, de Pavel Tchelitchew sau de Léon Zack de pildă, nume de vast răsunet în arta occidentală a acestui secol; dar şi de Catargi, Marcel Iancu, Maxy, Corneliu Mihăilescu, Miliţa Petraşcu, Vasile Popescu. Adâncile rădăcini implantate în tradiţie s-au nutrit întotdeauna, până în ultimii ani ai vieţii (când, şi după ce trecuse de 90 de ani, ne uimea pe toţi cu o copleşitoare forţă de creaţie, cu o lucidă înţelegere a datelor esenţiale ale arhitecturilor de culoare), din înţelesurile fundamentale ale vechii noastre tradiţii; să nu uităm că, în liceu, profesor de limba română i-a fost Slavici şi că Margareta Sterian a fost una dintre fidelele discipole ale profesorului Gusti în neuitata campanie de la Drăguş.

De aici, augusta lecţie pe care o conţine pictura şi tragediile ei. Sinteza febrilă a sintaxei moderne şi a spiritului coloristic de sursă folclorică s-a realizat la ea într-o viziune a cărei originalitate îşi găseşte cu greu termen de comparaţie în arta noastră din ultimele şase decenii. Vocaţia poetică a anecdotei, despre care s-a vorbit cu deplină dreptate, se însoţeşte cu proiecţia magică, întrucâtva neliniştitoare a visului. Ceea ce defineşte, într-o măsură, şi poezia celei care îşi publica relativ târziu – în 1945 – primul volum de *Poezii* şi, în 1975, prozele (*Castelul de apă*). Îi datorăm Margaretei Sterian admirabile tălmăciri din Whitman, din poezia engleză, americană, japoneză, din vechea lirică irlandeză. Expresie a unui spirit foarte cultivat, a unei largi cuprinderi a marii poezii - în vers sau în culoare - de pretutindeni şi de totdeauna.

A dispărut un mare artist, un poet, o inteligenţă care ştia să discearnă, cu inflexibilă rigoare, valorile de înşelătoare străluciri de efect. În acest ceas al plecării ei, îmi vin în minte două versuri ale Margaretei Sterian:

„Puntea veche aşterne ofranda arcului său cu lemnul mov, ars de soare;
pe ea, o femeie lunecă lin ca o flacără-n mers,
ca o floare"...

Dan GRIGORESCU

DANUTA BIEŃKOWSKA

O veste dureroasă parvenită de la Varşovia mi-a îngheţat inima: Danuta Bieńkowska nu mai trăieşte! A trecut în lumea celor drepţi una dintre cele mai devotate fiinţe întru cunoaşterea şi propagarea spiritualităţii româneşti pe tărâm polonez.

Vestea năprasnică mi-a încremenit mintea, căci doar în urmă cu câteva săptămâni primisem o scrisoare plină de optimism în care prefigura importante planuri literare, visuri pentru încă o viaţă... Moartea, nemiloasa moarte a pus capăt visurilor unui suflet nobil şi mare, care şi-a pus toată energia, întreg harul scriitoricesc în slujba cunoaşterii literaturii române.

Din anii '40, soarta a adus-o, ca refugiată din vestul Poloniei, la Bucureşti, în acele zile tulburi ale celui de al doilea război mondial, s-a legat pentru totdeauna de România, printr-o prietenie şi o dragoste rar întâlnite. Timp de patru decenii Danuta Bieńkowska a transpus în limba lui Sienkiewicz zeci de cărţi şi de autori români, popularizând fără preget istoria, literatura şi cultura poporului nostru.

Fără teamă de a greşi pot afirma că nu există un nume important în literatura română asupra căruia Danuta Bieńkowska să nu se fi aplecat, să nu îl facă cunoscut cititorului polonez. Recunoştinţa breslei noastre scriitoriceşti ar trebui să se manifeste cumva!

Traducătoarea poloneză transpune de la cunoscute bocete din literatura populară sau *Psalmii* lui Dosoftei până la *Isarlâcul* lui Ion Barbu, terminând cu o plachetă din lirica lui Ştefan Augustin Doinaş, la care ştiu că a lucrat în ultima vreme, ceea ce dovedeşte întinderea preocupărilor sale în domeniul liric.

A publicat la cele mai prestigioase case editoriale poloneze ediţii consacrate lui Eminescu, Arghezi, însoţite de studii introductive pertinente, a insistat cu o tenacitate pe care i-am admirat-o şi întreţinut-o aproape douăzeci de ani să tipărească la Editura PIW cea mai reprezentativă *Antologie de poezie românească* de la Dosoftei la Mircea Cărtărescu (696 p.)

Pentru a realiza această operă monumentală a atras poeţi şi traducători contemporani de frunte, totul din dorinţa de a transpune cât mai fidel spiritul liricii româneşti: Anna Kamieńska, Aleksander Rymkiewicz, Tadeusz Chrościelewski, Zbigniew Stolarek, Ludmila Marjańska, Janina Brzostowska etc. A repus totodată în circuitul de valori contribuţii de seamă din perioada interbelică aparţinând lui Lewik, Hollender, Zegadlowicz ş.a.

Danuta Bieńkowska a fost o instituţie care s-a devotat unei cauze: literatura şi cultura românească. În anii '70, renumitul istoric Juliusz Demel aprecia că cea mai bună monografie despre România a fost realizată la începuturile activităţii sale de Danuta Bieńkowska, după cum cea mai pertinentă lucrare despre Mihai Viteazul, apărută în două ediţii, poartă aceeaşi semnătură. Din dorinţa ca cititorul polonez să înţeleagă geniul lui Eminescu, a transpus în limba polonă cunoscuta monografie a lui George Călinescu.

De aproape trei decenii, de când am avut fericirea să o cunosc, m-am convins că n-a existat prozator de frunte al literaturii române, de la Cantemir la D.R. Popescu, care să nu fi fost tradus în limba polonă de Danuta Bienkowska, prin ceea ce fiecare creator în parte a dat mai reprezentativ literelor române. Danuta Bieńkowska şi-a dorit întotdeauna să pună în valoare *universalitatea literaturii române*, încercând să dovedească, ar spune cronicarul, că nasc şi în România oameni. Câţi traducători din lume s-au încumetat să transpună *Craii de Curte Veche* de Mateiu Caragiale? Danuta Bieńkowska a realizat în polonă o operă congenială.

De la I.L. Caragiale la Marin Sorescu, din care a tradus aproape toate piesele, unele publicându-le în reviste prestigioase, pentru altele stăruind să fie montate pe diferite scene, iată o altă dimensiune a preocupărilor neobositei traducătoare.

Cunoscând Polonia şi iubind ca nimeni altul tot ceea ce reprezintă valoare spirituală în România, de-a lungul întregii sale vieţi a încercat să molipsească o societate ceva mai nordică, mai indiferentă faţă de fenomenul cultural românesc. Pe măsură ce anii au trecut, m-am convins că, dacă s-a făcut ceva în această ţară ca România să fie mai bine cunoscută, un merit incomensurabil aparţine acestui mare OM, a cărui inimă a încetat să mai bată pe strada Fagilor 5 din Varşovia.

Dacă în Bucureşti există o stradă a Fagilor, grabnic municipalitatea ar trebui să o denumească Danuta Bieńkowska – ambasadoarea literaturii române în Polonia.

Ar fi omagiul românilor pe care atât de mult i-a iubit, un prinos de recunoştinţă până vom întui altele, adus unei vieţi închinate spiritualităţii româneşti.

Dumnezeu să o odihnească în pace!

Nicolae MAREŞ

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Politică, morală, civilizaţie

Se afirmă deseori, şi nu fără temei, că o instituţie sau alta nu funcţionează. Dar nu numai în instituţii se produc disfuncţionalităţi şi chiar paralizii. Multe nu funcţionează în încercata noastră ţară, multe organisme şi organe au fost scoase din uz. Nimic, de fapt, nu funcţionează normal în permanenţă şi peste tot. Nici raţiunea, nici logica, nici bunul simţ elementar. A sporit uluitor numărul celor ce nu se comportă şi nu gândesc normal, şi încă şi mai mult, pare-se, al celor ce nu gândesc în nici un fel. Nu doar haimanale de pe stradă şi derbedei din presă, ci şi pretinşi oameni politici, unii cu diplome şi titluri academice intimidante, prezumtivi membri ai parlamentului şi ai guvernului, ba chiar şi candidaţi la preşedinţie vorbesc fără a gândi. Promit redresări de tot felul (inclusiv şi în primul rând economice) spectaculoase, fără a specifica prin ce mijloace, din ce resurse pot fi ele înfăptuite. Toată lumea acuză actuala putere de a nu-şi fi îndeplinit programul, făcând total abstracţie de condiţiile în care aceasta şi-a exercitat atribuţiile. Pun pe seama puterii toate relele, toate neîmplinirile, ca şi cum de ea, numai de ea ar depinde totul. Ca şi cum un guvern ar putea aduce ploaie, procura utilaj agricol pentru fiecare proprietar individual înainte ca acesta să apară, rentabiliza întreprinderile fără eliminarea balastului de pseudoforţă de muncă, spori salariile şi reduce preţurile în condiţii de scădere vertiginoasă continuă a producţiei şi productivităţii. Nu spune nimeni că guvernanţii de după 1989 n-au comis erori consistente (o recunosc ei înşişi de altminteri) şi e puţin probabil să excludă cineva posibilitatea ca unii dintre ei să fie chiar inculpabili penal, însă a lansa învinuiri fără a ţine seama de contextul desfăşurării unei activităţi, a pretinde cuiva infailibilitate şi omnipotenţă într-o lume unde totul e dat peste cap, unde s-au dezlănţuit toate stihiile, demenţial, este evident incorect.

Afirm aceasta neţinând partea nimănui. Nu sunt în nici un fel angajat şi nu datorez nimic nici uneia dintre formaţiunile ce participă acum, când scriu, cu atâta febrilitate la competiţia electorală. Privesc spectacolul existenţial, inclusiv componentele lui politice, numai sub aspectul moral. Reflectez asupra naturii umane doar exemplificând cu situaţii din actualitate. De aici şi inserţiile livreşti, mai ales biblice, poate excesive. Recurg la acestea pentru neutralizarea pasionalităţii prin raportarea imediatului la permanent, a individualului la *pattern*.

Exemplul – limită de alogism, de incoerenţă în gândire, de inconsecvenţă atitudinală îmi pare ostilitatea atât de multora faţă de preşedintele ţării. Oricare ar fi sursa şi mobilurile acestei ostilităţi, şi chiar considerând-o perfect legitimă, modurile în care ea se exprimă contrazic izbitor judecata limpede. Duşmanii preşedintelui se năpustesc asupra-i, aproape de fiecare dată, cu instrumente de luptă absolut meschine, rudimentare, de tot compromise prin însăşi natura lor, şi le azvârl cu atâta neîndemânare, încât efectul nu poate fi decât bumerangic. Constant, luciditatea cedează patimii oarbe, demenţiale, argumentelor li se substituie insultele. Se lansează acuze teribile, cu desăvârşire ilogice, şi, în pofida tuturor infirmărilor, acestea sunt repetate la nesfârşit, devenind clişeul structurant al tuturor discursurilor politice antiprezidenţiale, rostite şi scrise. Culmea iraţionalităţii ieşite dintr-o vădită rea credinţă a fost atinsă prin dilatarea până la teratologie a „cazului" de la Constanţa. Un fapt divers insignifiant, de natură a fi menţionat cel mult în rubrica veselă a vreunui hebdomadar, a fost prezentat ca atentat prezidenţial la libertatea individuală. Drept un fapt atât de grav, încât s-a încercat alertarea întregii omeniri şi s-au proferat ameninţări cu tribunale internaţionale. Imagini fotografice şi de film aveau să arate că ziaristul care şi-a exprimat dreptul la opinie prin răcnete, la propriu, şi nu prin scris, care s-a autodefinit apoi adecvat printr-un cuvânt atribuit preşedintelui, a fost „agresat" în acelaşi fel şi în aceeaşi măsură ca ziarista de la un cotidian antiprezidenţial veninos, apucată de umeri (potrivit relatării chiar din acel periodic) „părinteşte". Dacă ar avea calitatea psihică a confratelui tomitan, respectiva ar fi ţipat ca din gură de şarpe că a fost violată. Chiar tratat cu oarecare duritate, cum tomitanul n-a fost, deşi o merita cu prisosinţă (fără să merite, e adevărat, onoarea „agresării" din partea chiar a preşedintelui republicii), un ins civilizat nu reacţionează ca acel gazetar şi nici ca, mai cu seamă, îndrumătorii lui. Prin tămbălăul atât de artificial provocat, aceştia din urmă şi-au dat nu doar pe faţă arama sufletească de extracţie suspectă, ci şi carenţa, cel puţin momentană, a funcţiilor cerebrale. Au scuturat munţii pentru a provoca ieşirea unui urât şoarece. Act poate simptomatic. „Quos vult Jupiter perdere prius dementat."

Aceasta e însă numai o latură a chestiunii. Alta, incomparabil mai serioasă, cu toate că pretinsa elită a intelectualităţii o desconsideră complet, e prestigiul instituţiei prezidenţiale. Oricine şi oricum ar fi, un şef de stat simbolizează naţiunea. Aruncând în el cu excremente, cei ce o fac maculează însuşi simbolul, ofensează demnitatea naţională, inclusiv propria demnitate. Un ins educat nu poate proceda astfel. Acum câteva decenii, în 1966, când existau două Germanii despărţite prin „zidul ruşinii", un profesor român a spus despre Walter Ulbricht, într-un cerc de colegi vest-germani care îl criticau pe liderul de la Pankon cu o asprime extremă, că era fiu de prostituată. În loc să producă veselie, aserţiunea a provocat consternare. Nu se poate afirma asta! au opinat universitarii nemţi anticomunişti. E, totuşi, din neamul nostru... Cu alte cuvinte: există în orice o limită, un punct *nec plus ultra*. Nici o ură, fie şi întru totul îndreptăţită, nu justifică erupţiile de vulgaritate ţigănească, meschinăria, bestialitatea. Cât timp cineva e preşedinte în exerciţiu, nu doar legile statului ci şi legea bunei cuviinţe ne obligă să-l tratăm ca atare: cu deferenţa datorată celui ce reprezintă statul şi, implicit, ne reprezintă pe fiecare. Batjocorindu-l, ne terfelim pe noi înşine. Putem să-l contestăm, în cadru legal, să acţionăm pentru destituirea lui, dacă găsim că e cazul, dar insultele, imprecaţiile, huiduielile nu sunt permise. Cei ce le proferează se degradează moral fără a obţine ceva, în statul de drept. Nu mai puţin descalificantă moral e, desigur, proferarea de trivialităţi la adresa oricui altcuiva. Când acestea vizează pe un fost cap al statului, stridenţa lor se întoarce cu atât mai vizibil împotriva emiţătorului. Doar un psihic inferior poate secreta spre ex-regele Mihai termeni obsceni. Poziţia antimonarhică nu include câtuşi de puţin indecenţa. Trebuie, din contră, să o excludă total, dacă se vrea eficace. În cauză nu e persoana unui monarh, ci instituţia monarhică.

Prigonit de Saul, urmărit pretutindeni, spre a fi dat morţii, David a avut, el, prilejul, în două rânduri, să-l răpună pe regele ce se abătuse de la calea dreaptă. Dar n-a făcut-o. De fiecare dată a replicat celor ce îl îndemnau să scoată sabia că el nu poate ridica mâna asupra celui ce voia să-l ucidă, întrucât era „unsul Domnului". „Uns al Domnului", rege „prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională" sau ales al poporului (indiferent dacă i se acceptă sau nu calitatea de „emanat al revoluţiei"), un şef de stat, indiferent de însuşirile personale, este garantul independenţei, unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării şi orice necuviinţă la adresa lui lezează demnitatea întregii naţiuni.



Figurine

POEZIA ELEVILOR

Ars poetica

Asemeni colţurilor unui cerc,
Înmuiate şi blânde
De oboseala drumurilor lungi,
ocolite,
Ale punctelor sale,
Sunteţi.

*

Ca oamenii şchiopi
Şi încă fericiţi,
Voi aveţi picioare de vers
(heraldic?)
În locul celor de hord
Şi tot ce aveţi sau nu aveţi
Este întâi Cuvântul.

*

Cuprinşi de turbare
Urcaţi şi coborâţi din cer
Spre a-i muşca pe îngeri
De har.

*

Ca iarba verde ce nu mai este
Decât cal sau alergătură de cal
Sau ca lumina care trece-n ochi,
umplându-l,
Sunteţi voi,
Cercuri vorbitoare

Cristian CONSTANTINESCU
Liceul *„Horia Hulubei"*
Măgurele-Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu RÂPEANU

Onisifor Ghibu memorialistul

Spre deosebire de N. Iorga, dar asemeni lui Gala Galaction, memorialistul Onisifor Ghibu a reprezentat o revelaţie postumă care este încă departe de a se fi încheiat şi de a-şi fi epuizat înţelesurile. Se impune însă o precizare: spre deosebire de cei care – precum Titu Maiorescu, Liviu Rebreanu, Gala Galaction - *nu au vrut* să-şi publice jurnalele în timpul vieţii, ci le-au destinat unei apariţii postume, Onisifor Ghibu *nu a putut* să şi le tipărească (cu câteva mici excepţii), în lunga sa viaţă, umbrită după 1944 de atâtea episoade de-a dreptul tragice şi de o drastică interdicţie şi excomunicare. Pentru că, altfel decât cei care şi-au scris jurnalele şi memoriile în tihna desfăşurării zilelor – bineînţeles cu toate fericirile şi nefericirile pe care o viaţă le aduce cu şi fără voia omului – Onisifor Ghibu, ca şi N. Iorga şi le-a scris „pe baricadele vieţii". Pe aici aş afla identitatea spirituală a memorialisticii celor doi, în faptul că ele nu sunt doar aduceri aminte peste ani sau notaţii cotidiene, fie ele cât de percutante din punct de vedere literar, fie cât de precise din perspectiva sporului de cunoaştere al oamenilor şi faptelor, al precizării evenimentelor – ci expresia unei *lupte*. De aceea titlul volumului său memorialistic *Pe baricadele vieţii* *), titlu care în intenţia sa urmărea să fie dat întregii sale producţii pe acest tărâm, nu-i o metaforă ci corespunde modului în care Onisifor Ghibu a înţeles rostul existenţei sale. De aici derivă şi structura memorialisticii sale care nu reprezintă relatarea impasibilă sau dimpotrivă, pasională, restrânsă la simpatiile şi antipatiile pe care cei ce au crezut în raza existenţei sale le-au stârnit. Dacă intelectualul Onisifor Ghibu a avut un temperament combativ prin excelenţă, memorialistica lui reflectă acest temperament. De aici decurge şi cea de-a doua caracteristică a producţiei sale memorialistice: faptul că filele ei nu se circumscriu unei anumite specii (jurnal, note de drum, amintiri etc.), ci le cuprinde pe toate, astfel că – să spunem – o scrisoare sau un memoriu nu reprezintă doar o simplă comunicare, ci printr-un act de memorie voluntară (deci inversul celei proustiene) se metamorfozează într-o pagină memorialistică. Şi aceasta deoarece Onisifor Ghibu, în oricare din aceste ipostaze, este deopotrivă om al ştiinţei care demonstrează, argumentează, dar şi luptătorul care nu aduce doar dovezi livreşti, ci şi cele rezultate din experienţa vieţii sale.

S-a spus pe bună dreptate că fiecare frază, fiecare pagină a monumentalei autobiografii a lui N. Iorga poartă amprenta stilistică a pasiunii nestăvilite care îl face pe autor să nu-şi mai poată zăgăzui expresia, lăsându-se purtat de valurile indignării sau ale entuziasmului. Onisifor Ghibu, trăind aceeaşi pasiune militantă, nescriind niciodată numai pentru plăcerea evocării în sine, neîntârziind asupra amănuntelor lipsite de elocvenţă, fără să-şi îngăduiască paranteze şi asocieri care îl pot abate de la obiect, vădeşte o expresie stilistică ce se caracterizează prin sobrietatea demonstrativă. Rigoarea definitorie pentru tot ce a scris el – de la articolul de ziar pînă la pagina de istoria pedagogiei – o aflăm prezentă în toată gama de pagini care alcătuiesc acel *corpus memorialistic*, practic inegalabil în literatura noastră prin întinderea, varietatea literară şi experienţele de viaţă trăite. Există, dat fiind împrejurările în care sunt scrise multe din aceste pagini (refugiul din Cluj, zile de lagăr, la Caracal, izolare şi ostracizarea din toate domeniile vieţii publice etc.) şi momente de nostalgie, de înduioşare, de reverie, de aduceri aminte străbătute de fiorul clipelor de altădată. Dar chiar şi acele notaţii aparţinând acelor ani, marcaţi de grele încercări fizice, morale şi materiale, nu poartă amprenta regretului pentru fericirea ce s-a dus. Evocă, bineînţeles tot datorită memoriei voluntare care nu-şi vădea nici o deficienţă, chiar la o vârstă înaintată şi acele momente de împlinire sufletească, de linişte casnică, de bucurii de familie sau de biruinţe profesionale şi obşteşti, de recunoaştere, chiar tardivă, chiar fără să i se acorde partea de mulţumire cuvenită, a idealurilor pentru care a luptat. Niciodată expresia nu devine euforică, melancolia faţă de acele perioade mai lungi sau mai scurte nu se metamorfozează nici în lamentaţii, nici în stări de reverie. Simţul datoriei publice care l-a caracterizat toată viaţa face ca metamorfoza dintre individual şi colectiv, dintre trecut şi prezent să se realizeze imediat, să cenzureze pornirile vindicative şi să nu cadă pradă nostalgiilor. De aici severitatea stilului său: Onisifor Ghibu nu a fost niciodată omul iluziilor – ceea ce explică perspectiva, surprinzătoare pentru unii, în care ne este înfăţişat Nicolae Titulescu în volumul *Oameni între oameni*, Editura Eminescu 1990 – ci omul faptelor ce trebuiau apărate, propulsate în timpul luptelor „pe baricadele vieţii" şi a căror dreptate sau eroare trebuia demonstrată atunci când era evocată. Elocvenţa înseamnă precizia relatării care nu îngăduie abaterea de la adevăr, minuţia reconstituirii nu pentru plăcerea detaliului, ci pentru a reconstrui cât mai exact cadrul, mediul, împrejurările în care s-a desfăşurat cutare şi cutare fapt.

Ca editor al volumului memorialistic *Oameni între oameni*, am avut satisfacţia să constat, verificând în amănunt cel puţin două din portrete – N. Iorga şi George Enescu – nu numai adevărul esenţial, ci şi acela legat de fiecare împrejurare concretă a operei şi vieţii celor doi (de altfel Onisifor Ghibu este şi autorul unuia din cele mai substanţiale interviuri – din păcate extrem de puţine – luate lui George Enescu). Fiecare afirmaţie a sa îşi află corespondentul în realitatea istorică, chiar dacă era vorba uneori de o simplă notă scrisă de N. Iorga în perioada „Sămănătorului". Şi atunci am sugerat celor ce s-au ocupat de alcătuirea aparatului de note să citeze textele din Iorga la care se referea, după foarte mulţi ani şi nu puţine decenii Onisifor Ghibu, de parcă ar fi răspuns unui text din săptămâna respectivă. De ce am dat acest exemplu? Tocmai pentru a evidenţia că *adevărul* ce trebuie *demonstrat* cu *argumente* constituie dominanta preocupărilor sale memorialistice şi nu calofila readucere aminte a timpurilor trecute. Faţă de care nu vădeşte iluzii: le acuză chiar atunci când, în 1945, se afla în lagăr, cum ar fi electrificarea, „problemă" care îl preocupa de ani de zile „ca educator", arătând că nu se făcuse mai nimic pe acest tărâm. Expresia este netă şi categorică. Există şi o trăsătură stilistică aparte, vădită mai ales după anul 1945, în memoriile, scrisorile, apelurile adresate autorităţilor vremii, unii din reprezentanţii lor, precum dr. Petru Groza, fiind prieteni şi tovarăşi de drum, alţii precum Miron Constantinescu bucurându-se de generoasa şi efectiva lui încurajare. Nu se abat de la structura dominantă a scrisului său, dar capătă inflexiuni ultimatve, adresări patetice, atunci când se trece dincolo de limite, când faptele nu mai au noimă. Fără îndoială, o undă de amărăciune pentru destinul său, care şi acesta se converteşte în durerea revoltată pentru ceea ce se întâmplă în ţară. Dar niciodată aceasta nu îmbracă tonuri patetice, nu este strigată, niciodată nu este exprimată în termeni pamfletari grosolani, insultători. Acuzaţiile sunt în numele poporului, al istoriei.

Măsura în afirmaţie, ca şi în negaţie, respectarea adevărului şi de o parte şi de alta, expresia stilistică adecvată acestui principiu care i-a călăuzit întreaga viaţă, iată trăsăturile definitorii ale uneia din cele mai vii, mai pline de interes universuri memorialistice care nu contenesc să îşi dezvăluie aspecte nebănuite.

*) Onisifor Ghibu: *Pe baricadele vieţii. Anii mei de învăţătură*, ediţie îngrijită, prefaţă, note şi comentarii de Nadia Nicolescu, Postfaţă de Mircea Zaciu, Editura Dacia, 1981.



Peisaj bucureştean

MEDITAŢIE LA FANNY FITZ

Fanny Fitz avea două picioare superbe
şi, vă asigur, doi ochi avea Fanny Fitz,
pentru ea se dăduseră lupte acerbe
pe coridoare, la Ritz.
Se visase mare star la Hollywood
sau, mă rog, în cinematografia germană,
dar plecase într-o expediţie la Sud
şi îi crescuse o jalnică blană
de urs – îndepărtând-o de platouri
şi de celelalte vise de mărire;
Fanny Fitz figura expusă pe hublouri
şi la mulţi poeţi pe lire.
De-aş fi avut o liră cu portretul marii vedete
aş fi îngrozit o mulţime de planete.

NOAPTE LA MARE

Flautele tânguitoare ale mării
se fac lespede rece de mânăstire
şi-n mijlocul ei îngenunchează
un val şi o uimire.
Vântul e un şaman ce-şi sună brăţările
şi îndoaie peste zare copacii furtunii;
o călugăriţă oarbă este marea
când pipăie cu fruntea schitul lunii.

Constantin GHERGHINOIU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DOCUMENT

Scrisoare adresată de Radu Băieşu lui Fănuş Neagu, cu cinci zile înainte de moartea lui Ion Băieşu

Dragă Nea Fane,

Uite că reuşesc, în sfârşit, să-ţi scriu. Încep prin a-ţi mulţumi pentru scrisoarea către tatăl meu şi prin a-mi cere scuze că nu ţi-am scris mai repede. De fapt, adevărul este că nu prea aveam lucruri vesele de povestit, aşa că am amânat mereu. Nu ştiu exact ce ţi s-a spus şi nici dacă lucrurile se cunosc prea bine acolo, în România, aşa că am s-o iau cu începutul, chiar dacă voi repeta lucruri pe care le ştii deja. El a avut acel infarct la câteva zile după ce venise (se lăsase, deja, de băut), după care a fost internat în acel spital, Clara Maass, unde a stat vreo trei săptămâni, după care a ajuns în celălalt spital, Deborah Heart & Lung Center, unde i s-a făcut operaţia. Dacă nu ar fi avut acel ghinion uriaş, probabil că în câteva zile ar fi fost pe picioare. Dar când nimeni nu se mai aştepta (de obicei aşa ceva se întâmplă în primele 48 de ore după operaţie), acel cheag de sânge a blocat irigarea creierului. De aici a pornit totul. Încet-încet, a început să-şi revină, în sensul că, după o anumită perioadă a început să respire singur (fără ajutorul acelui plămân artificial), să-şi mişte puţin mâna dreaptă şi, la un moment dat, să vorbească. Mintea lui este limpede, dar din păcate, îi e foarte greu să se concentreze, astfel că niciodată n-a reuşit să spună mai multe fraze una după alta, deşi mintea lui e aceeaşi. De exemplu, mi-aduc aminte că l-am întrebat, prin iarnă, dacă vrea să se uite la patinaj (era Olimpiada de iarnă la televizor), iar el mi-a răspuns textual, că sporturile de iarnă i se par cam artificioase. Acolo, în acel spital (care are o dotare tehnică absolut incredibilă) avea şi nişte terapiste care făceau zilnic exerciţii cu el, iar starea lui părea că merge (cu paşi foarte mărunţi) spre bine. Sigur, paralizia, era aproape totală (nu-şi poate mişca decât capul şi mâna dreaptă), dar erau semne că organismul lui începe să-şi revină. Eu am stat cam tot timpul alături de el, vizitându-l de două sau chiar trei ori pe zi. Aveam o cameră într-o mică pensiune ţinută de un bătrân cumsecade, veteran din războiul din Coreea şi în week-end-uri mă duceam la Daniela, în Nutley (distanţa dintre cele două oraşe fiind în jur de 200 km). Când externarea lui s-a apropiat, am urmat un soi de curs de minimă pregătire medicală, pentru a putea avea grijă de el şi a manevra aparatele respective. De fapt, singurul aparat de care era legat în momentul ăla era o pompă automată de hrănire, prin care i se dădea un supliment de hrană. Deşi începuse să mănânce pe gură destul de bine (eu mă ocupam de problema asta), tipii au decis, să-i lase tubul pe care i-l puseseră de la început în stomac , pentru hrănirea artificială. E un tub de plastic, care a fost băgat, printr-o incizie foarte mică direct în stomac şi prin care se băga acea mâncare şi o parte din medicamente. Când a venit acasă eram un soi de pompă, din cauză că în plămânii lui se formează în continuu un soi de flegmă, care poate deveni infecţioasă. În plus, din cauza lungii şederi în pat, picioarele i s-au anchilozat groaznic şi nu i le mai pot întinde decât cu greutate. Bietul de el stă cu picioarele efectiv la piept. Şi, peste toate astea, se pare că inima e slăbită, în urma efortului. Ce să-ţi mai spun, e foarte bolnav! Acum, din nou a fost scos de pe antibiotice şi se pregăteşte externarea lui. Doctorul, care e un tip de o oameni care i-au scris au fost Corneliu Leu şi cu tine (plus Nicu Popa). Pentru a-l aduce în ţară am nevoie de un sprijin oficial, pe care nu ştiu cum să-l cer. Ar trebui aranjat cumva cu cei de la Tarom, ca să asigure nişte locuri şi cu Ministerul Sănătăţii pentru un loc la Elias (bănuiesc că a rămas cel mai bun spital din Bucureşti) şi pregătirea transportului. Fiind vorba de un bolnav atât de grav, aproape sigur va fi nevoie de o soră medicală şi nişte aparate (încă nu ştiu exact care), pe mari, care au şi bani şi au deplasări dese în străinătate. Cine ştie, poate au vreo cursă specială în America şi ar accepta să-l ia şi pe el. Evident, eu voi păstra contactul cu ambasada, dar cred că ajutorul cel mai mare mi-ar trebui în ţară. Poate aţi putea vorbi la Ministerul Culturii, cine ştie, poate au ăia vreo putere... Eugen Simion ştiu că era prieten cu Iliescu, crezi că ar putea să-i ceară sprijinul în chestiunea asta? Evident, vom mai vorbi la telefon, când tata va veni acasă, sau când voi şti mai multe, dar mă gândeam că ar fi bine să încerci să discuţi cu cei care i-au mai rămas prieteni, poate se iveşte o soluţie ca să-l putem aduce în ţară cât mai iute.



Ion Băieşu şi copiii săi, Radu şi Daniela (1978)

destul de optimist şi speram că plecarea va fi iminentă, dar după patru zile de stat acasă, am fost nevoiţi să chemăm din nou ambulanţa, deoarece făcuse o febră uriaşă. Astfel, a ajuns din nou la spitalul Clara Maass. Făcuse o pneumonie extrem de rezistentă, pe care i-au tratat-o cu toate antibioticele posibile aici. Totuşi, mânca bine, părea destul de optimist, continuând să-şi păstreze umorul chiar în situaţia aceea nenorocită (ne mai povestea despre câte un lucru amuzant petrecut cu vecinul lui de cameră, sau comentam can-can-urile de la televizor). Din nou prinsesem speranţe că îl vom putea scoate din spital când, absolut brusc, a făcut o criză respiratorie foarte gravă. A fost dus la reanimare, unde a stat vreo trei săptămâni, apoi a fost mutat din nou într-un salon normal. I s-a făcut din nou acea traheostomie (pe care a avut-o la început, în spitalul Deborah), care reprezintă o tăietură în gât, prin care intră un tub chiar în plămâni, pentru a introduce aer sau, în cazul lui, să poată a i se curăţa plămânii de secreţii. Se pare că va mai avea acest tub, care e legat de scârboşenie rară, bun mai curând de cioclu decât de vindecător, ne tot spune că nu mai e nimic de făcut, că trebuie dus într-un azil, că nu va putea rezista niciodată în afara mediul spitalicesc, că va fi mereu susceptibil la infecţii etc. A-l duce într-un azil (sau „Nursing Home" cum i se spune aici) e exclus. În primul rând din pricina banilor. El, venit ca turist, nu beneficiază de nici un ajutor din partea statului american şi nici din partea vreunei alte organizaţii, iar cel mai ieftin Nursing Home costă aproximativ 3000 de dolari pe lună! Aşa că unica soluţie va fi să-l luăm din nou acasă, în speranţa că voi putea pleca împreună cu el spre ţară. De fapt, cred că e unica lui şansă. Dacă se va mai întâmpla încă o dată să facă o infecţie acasă, e pierdut. Din păcate, acest doctor nici nu vrea să audă de această idee şi o ţine sus şi tare că el nu va rezista drumului. Mă rog, în cazul în care vom reuşi să rezolvăm problema, voi apela, probabil, la un doctor român din Queens, ca să-i dea avizul. Din păcate, văd că boala lui nu prea a trezit ecouri printre nenumăraţii lui prieteni. Singurii durata zborului. În plus, se pune problema acoperirii cheltuielilor de transport, care cred că vor fi mari. A-i cere şi asta, cumnatului meu, cred că ar fi foarte greu, mai ales că a cheltuit atâţia bani până acum din pricina acestei nenorociri, dar cred că statul român ar avea această datorie faţă de tatăl meu, fie doar pentru că e un biet cetăţean aflat într-o ţară străină, dacă nu pentru meritele lui ca scriitor. Evident, primul om cu care voi discuta aceste lucruri va fi Aurel Dragoş Munteanu, care e ambasador la Washington. De fapt, Daniela a mai vorbit cu el şi omul a fost amabil, dar cam atât.

M-a sunat şi Buhoiu, din California, care s-a arătat foarte doritor să ne ajute, dar din păcate, ajutorul nu s-a materializat în nici un fel, deocamdată. Nu ştiu cum trebuie procedat, dar mă gândeam că tu, poate sfătuindu-te cu Eugen Simion, Cornel Dinu, ştiu şi eu, alţi prieteni de-ai lui, aţi găsi o soluţie ca să-l putem aduce în ţară. Adineaori am vorbit la telefon cu Augustin Buzura, care e şi el în America. El îmi spunea că ar trebui de vorbit cu cei de la cluburile sportive astea

Cam asta e situaţia. În rest, nu prea ştiu ce să-ţi mai spun, decât că şi eu aştept cu nerăbdare să mă întorc acasă. De aici România se vede tare departe, iar pentru americani nici nu există. Ziare româneşti nu prea am de unde să iau, aşa că nu mai ştiu nimic de acolo, decât că vor creşte preţurile. După cum aţi văzut, am întrerupt trimiterea articolelor pentru „Literatorul". Nu din lene, ci pentru că subiectele pe care le pot găsi aici nu prea interesează acolo. De altfel, am înţeles de la Erika, prin telefon, că n-a apărut mai nimic din ceea ce a primit ea (plătind fiecare FAX). Mă rog, sper că „Literatorul", care mergea bine când am plecat eu şi părea să-şi croiască un loc extrem de confortabil în presa noastră, s-a descurcat şi fără mine. Dacă poţi, te rog să transmiţi cele bune din partea mea celor de acolo, în mod special domnului Sorescu, atât de amabil cu mine şi lui Lucian Chişu, care e un adevărat prieten. Să nu ia dispariţia mea ca pe o dezertare, ci ca pe un caz de forţă majoră. Stela spunea în scrisoarea voastră că vrea să meargă la pescuit în Deltă, cu tata. Aş vrea şi eu, atât de mult! Oricum, transmite-i că va avea oricare dintre mulinetele lui, dacă va dori vreuna. Anitei transmite-i toate cele bune din partea mea (în mod special urări de fericire) iar ţie nu pot să-ţi urez decât sănătate. Nimic nu valorează cât ea (iartă-mă dacă par patetic, dar cam aşa este).

Cât despre vodca „Smirnoff", voi încerca să o strecor într-un bagaj, căci ştiu că ar fi ruşinos să ne întoarcem cu mâna goală.

Al tău
Radu BĂIEŞU

Dragă Fănuş, vă pup pe toţi şi îţi mulţumesc pentru gândurile bune pe care ştiu că le ai pentru noi.

Cu drag, Daniela

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro